

Kristuksen tivaaseen
meneminen ja Pyhäin
Hengen vuodatus

Kristuksen ilmestyminen jatkuivat 40 päivää, hänen tivaaseen
menemiseensä (helatorstahin) asti. Kymmenen päivää sen jälkeen
vuodatettiin opetuusten päälle Pyhä Henki Kristuksen lupauksen
mukaan. Hän oli sanonut: "Puolustaja, Pyhä Henki, jonka Isä
minun nimessäni lähettää, opettaa teille kaiken ja palauttaa me-
leenne kaiken, mitä olen teille puhunut" (Jh 14:26).

Tehäviä:

1. Verrakaa synoptikkujen ylösnousemuskertomuksia (Mt 28:1-
10; Mk 16:1-8 ja Lk 24:1-12) toisinsa. Mitä eroja havaitsette?
2. Mikä merkitys oli Kristuksen ilmestymisillä?
3. Miksi ylösnousemus on keskeisintä kirkon julistusta?
4. Lukekaa Jh 20:24-29. Milen arvioille Tuomaan uskoa? Kesku-
telkaa asiasta.

YII

APOSTOLIJEN LÄHETYSKIRJEET

Enää en elä minä, vaan Kristus elää minussa. Sen elämän,
jota tässä ruumiissani vielä elän, elän uskoen Jumalan Poi-
kaan, joka rakasti minua ja antoi henkensä puolestani.

Cl 2:20

Illoikka aina Herrassat Sanon vielä kerran. Illoikka! Tulkoon
teidän lempeytenne kaikkien ihmisten tietoon. Herra on jo
lähellä. Alkää olko mistään huolissanne, vaan saattakaa aina
se, mitä tarvitsette, rukkoillen, anoen ja kiittäen Jumalan tie-
toon.

Flp 4:4-7

23. PAAVALIN ELÄMÄNVAIHEET

Paavalin kääntyminen

Paavalin elämästä on varsin tarkat tiedot. Kirjeissään hän kertoo itsestään, ja lisäksi Luukas omistaa paljon huomiota Paavallille Apostolien teoissa.

Paavali syntyi Kilikian maakunnassa Tarsoksessa (Ap 22:3). Hänen juutalainen nimensä oli *Saul*, mutta hänellä oli myös kreikkalais-roomalainen nimi *Paulus* tai *Paulos*. Paavalin perhe lukeutui ankariimpaan juutalaisen uskonnon ryhmittymään, fariseuksiin, mutta vanhemmat olivat hankkineet perheensä jäsenille myös Rooman kansalaisuuden.

Tarsos oli merkittävä hellenistisen sivistyksen keskus, jossa erityisesti stoalainen filosofia kukoisi. Paavali perehtyi sien jo nuoruudessaan kreikan kieleen ja hellenistiseen sivistykseen juutalaisen uskonnollisen perinteen lisäksi.

Jerusalaimissa Paavali sittemmin opiskeli syvällisesti juutalaisuutta kuuluisan opettaja *Garnaielin* johdolla tullakseen rabniksi eli opettajaksi. Vakaumuksensa innossa nuori fariseus ja rabbi liittyi kristittyjen vainoojiin. Paavali "tahtoi tuhota seurakunnan. Hän kulki talosta taloon, raastoi miehet ja naiset ulos ja toimitti heidät vankilaan" (Ap 8:3).

Paavalin ollessa matkalla Damaskokseen vangitsemiaan sikäläisiä kristittyjä Kristus ilmestyi hänelle. Näky sai Paavalissa aikaan kääntymyksen. Perillä Damaskoksessa Ananias-niminen opetuslapsi otti hänen vastaan ja liitti seurakuntaan (Ap 9:1–19).

Kristuksen ilmestyminen merkitsi Paavallille myös kutsua apostolien tehtävään. Hänellä oli nyt apostolilina samat valtuudet kuin niillä kahdellaaloista, jotka olivat seuranneet Jeesusta hänen maallisen toimintansa aikana (1 Kr 9:1, Gl 1:15–17). Paavalin kääntymisen lienee tapahtunut v. 36.

Damaskoksesta Paavali vetäytyi autiomaan yksinäisyyteen Jordanin itäpuolelle, mutta palasi takaisin Damaskokseen ja saarnasi menestyksekkäästi, niin että juutalaiset väijyivät hänen henkeään. Opetuslapset pääsivät Paavalin yöllä kaupunginmuurin aukosta ja laskivat alas vasussa ja niin auttoivat häntä pakenemaan Damaskoksesta (Ap 9:23–25).

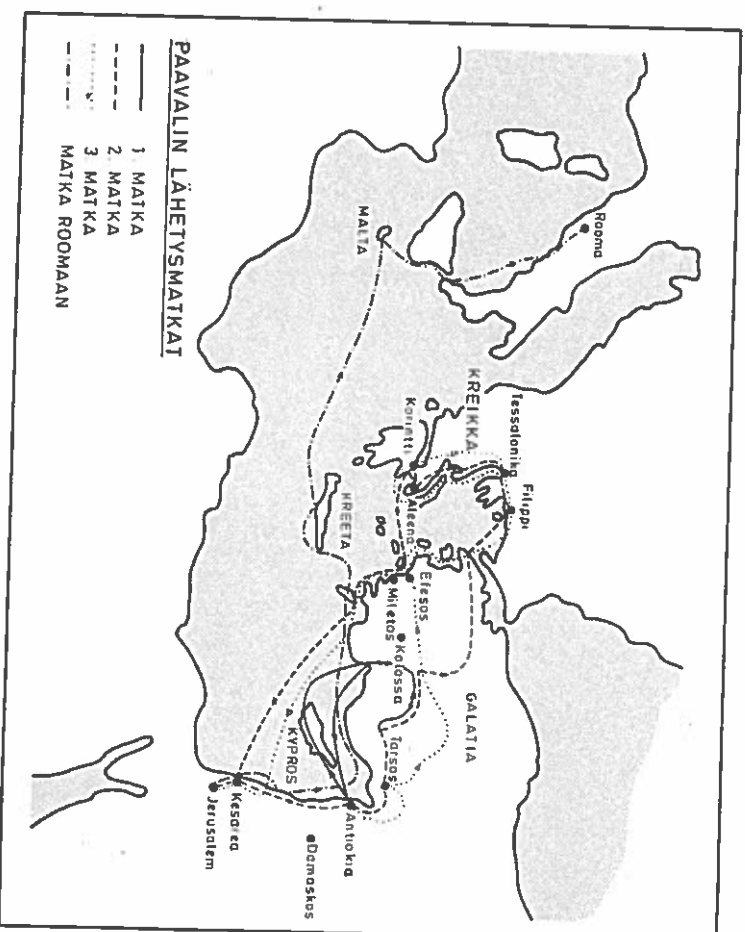
Paavali meni nyt Jerusalemiin tapaamaan *Pietaria* ja *Jaakobia*, seurakunnan pylväitä. Hän halusi saada varmuuden, että hänen opetuksensa piti yhtä sen kanssa, mitä Jeesuksen alkuperäiset opetuslapselkin opettivat. Mutta Jerusalemin seurakunnan jäsenet

pelkäsivät Paavalia, ja hänellä olikin aluksi vaikeuksia päästä Pietarin ja Jaakobin puheille. Olihan hän entinen kristittyjen kiivas vainooja. Jerusalemlaisia Paavali palasi kotiseudulle Tarsokseen ja julisti sanomaa Kristuksesta usean vuoden ajan. Sieltä *Barnabas* ja julisti hänet avukseen Antiochiaan. Barnabas oli myynyt pellonsa Kyproksesta ja viennyt rahat apostolille. Jerusalemin alkuseurakunnassa hän oli saavuttanut suuren luottamuksen, ja hänet oli lähetetty Antioikian seurakunnan palvelukseen. Antiokiasta kehittyi voimakas lähetystyön keskus, ja juuri siellä alettiin nimittää *kristityiksi* niitä, jotka uskoivat Jeesukseen Kristukseen. Antioikian seurakuntaan liittyi jo sekä juutalaisia että pakanoita (Ap 11:22–26).

Lähetysmatkat

Paavali teki pitkiä lähetysmatkoja Vähään-Aasiaan ja Kreikkaan. Hänet tunnetaanakin *pakanain apostolina*. Apostolien teot kertoo

Paavali noudetaan Antiochiaan

seikkaperäisesti Paavalin kolmesta lähelysmatkasta sekä matkasta Roomaan vangittuna. On todennäköistä, että hän teki vielä ensimmäisen vankeutensa jälkeenkin joltakin matkoja, joista kuitenkin on vain viiteenomaista tietoa.

Paavalin ensimmäinen matka alkoi Antiokiasta ja suuntautui Kyproksen kautta Vähän-Aasian kaakkoisosan kaupunkiin. Siellä hän kääntyi ensin hajaannuksessa eli diasporassa elävien juutalaisten puoleen. Paavali halusi, että ennen kaikkea hänen heimo-veljensä tulisivat pelastetuiksi. Muita ensimmäiseen he asettuivat häntä vastaan ja jopa kivittivät häntä.

Tämän jälkeen Paavali kääntyi pakanoiden puoleen. Monista vastuksista huolimatta kristillisiä seurakuntia syntyi Vähän-Aasian kaakkoisosan kaupunkiin. Paavallilla oli työovereinaan Barnabas ja alkumatkasta tämän seurku Johannes Markus, joka tunnetaan Markuksen evankeliumin kirjoittajana.

Pakanalähelys toi uusiin seurakuntiin mieltä kuohuttavan ongelman, oliko juutalaisuuden ulkopuolelta kristityiksi kääntyvien ympärileikuttava itsensä eli tullava kristityiksi juutalaisuuden kautta. "Ellette anna ympärileikata itseänne, niin kuin Mooses on säätänyt, ette voi pelastua" (Ap 15:1), vanhoilliset juutalaiskristityt neuvoivat veljiä.

Paavali ja Barnabas vastustivat vaatimusta, mutta veivät asian Jerusalemiin apostolien tietoon. Pyhän Hengen johdatuksessa apostolien kokous (v. 49) päätti Paavalin ja Barnabaan kantanaan yhtyen, ettei eri kansoista kääntyneiden kannettavaksi pidä asettaa ympärileikkauksen ylimääräistä taakkaa. Päätöksestä lähelettiin viesti seurakuntiin.

Kun pakanalähelykselle haitallinen ongelma oli näin poistettu, Paavallille aukeni avara työkenttä. Apostolien kesken syntyi myös sopimus, että Paavali jatkaisi edelleenkin pakanain keskuudessa, mutta Petari omistautui juutalaislähelykseen (Gl 2:9).

Toinen lähelysmatka suuntautui Antiokiasta läpi Vähän-Aasian Makedoniaan ja Kreikkaan. Matkan varrella Paavali sai tovereikseen Sifaan ja Timoteuksen. Lähetystyön tuloksena syntyi seurakuntia mm. Filippiin, Tessalonikaan ja Korintiin. Korintissa Paavali viipyi puolitoista vuotta.

Jo ennen Korintiin saapumistaan Paavali kävi Ateenassa. Siellä hänen mielensä joutui kuohuksiin, kun hän näki kirkkialla epäjumalainpatsaita. Kaupungin henkinen ilmapiiri oli kuitenkin vapaa. Muutamia stoalaisia ja epikuloralaisia filosofiä pysähtyivät väittelemään Paavalin kanssa. Häntä pyydettiin myös puhumaan Ateenan Areiopagin kukkulalle, joka oli arvovaltaisen tuomioistuimen koontumispaikka.

Ateenalaiset ylipäätään olivat kiinnostuneita kaikenlaisista uusista asioista ja puheenaiheista. Mutta Paavalin julistus oli heille

vain yksi monien muiden filosofisten kysymysten joukossa. Ateenaan ei tuolloin syntynytäkään seurakuntaa.

Kolmannelle matkalle Paavali lähti jälleen Antiokiasta ja kulki halki Vähän-Aasian aina länsirannikolla sijaitsevaan Efesookseen. Tästä suurkaupungista tuli kolmeksi vuodeksi Paavalin lähetystyön keskus.

Efesos oli tunnettu Artemis-jumalattaren palvonnasta. Jumalattaren kulttiesineiden valmistus toi vaurautta kaupungin käsityöläisille. Kun Paavalin julistus häviöiti taikuutta, eräs hopeaseppä nostatti kaupungissa suuren mellakan häntä vastaan. Paavali jäti Efesoksen ja suuntasi toistamiseen matkansa Makedonian kautta Kreikkaan, aina Korintiin asti.

Viivyttyään Korintissa talvikauden Paavali palasi Palestiinaan ja pysähtyi Jerusalemiin. Hänellä oli mukana huomattava raha-avustus Jerusalemiin alkuseurakunnalle lähti-itää kohdanneen näänhädän tähden.

Paavali sai juutalaisen keskuudessa kristanallisen maineen, joka kiiri hänen edellään Jerusalemiin. Siellä häntä syyettiin Moosesen lain rikkojaksi ja temppelein häpäisijäksi. Ainoastaan roomalaisen sotajoukon välintulo pelasti hänet juutalaisten käsistä.

Roomalaisen maaherran edessä syyletty Paavali vetosi Rooman kansalaisena keisariin. Niin hänet lähetettiin Roomaan keisarin tuomittavaksi. Roomassa Paavalin tiedetään asuneen vartioituna yksityisessä vuokra-asunnossa "täydet kaksi vuotta" ja julistaneen esteettä evankeliumia (Ap 28:16, 30–31). Apostolin viimeisiä elämäntahveita ei varmasti tiedetä. Perimätiedeen mukaan hän kuoli ennen vapautunut vankeudestaan ja tehnyt matkoja mm. Espanjaan, Vähään-Aasiaan, Makedoniaan ja Kreetaan.

Tehäviä:

1. Miten Paavalista tuli pakanain apostoli?
2. Lue 2 Kr 11:23–33 ja 2 Kr 12:7–11. Mitä apostoli Paavali sanoo lähetystyönä vaivoista ja voitoista?
3. Tehkää ryhmätöitä tai laatikaa referaatteja aiheista, jotka liittyvät Paavalin elämään ja lähetystyön merkittävimpiin toimintapaikkoihin. Lähetit: Apostolien teot; Aapeli Saarisalo, Paavali, suuri vaeltaja; Heikki Palva, Raamatun tietosasto ym.

Kolmas lähelysm
v.54–57 Ap 18:2
21:17

Syyte Jerusalemiin
Ap 21:27–36.

Vankina Roomas-

Toinen lähelysmatka
v. 49–52; Ap 15:40–
18:22

Paavali Ateenassa
Ap 17:10–34

24. PAAVALIN LÄHETYSKIRJEET

Apostoli Paavali piti yhteyksiä perustamiinsa seurakuntiin lähetykskirjeiden välityksellä. Kirjeiden kirjoittaminen oli antiikissa verrattain yleistä, vaikka kirjoitusmateriaaliin, pergamenttiin, kalleus asetti omat rajoituksensa.

Paavalin kirjeiden järjestys on Raamatussamme seuraava: kirje roomalaisille, kaksi kirjettä korinttilaisille, kirjeet galatalaisille, efeesolaisille, filippiäisille, kolossalaisille, kaksi kirjettä tessalonikalaisille, kaksi kirjettä Timoteukselle sekä kirjeet Titukselle ja Filemonille. Viimeisenä on kirje heprealaisille; monet selkät viittaavat siihen, että se ei olisi suoranaisesti Paavalin kirjoittama. Kirjeet on aseteltu tähän järjestykseen pituutensa mukaan.

Paavali kirjoitti vanhimmat lähetykskirjeensä, Tessalonikalaiskirjeet. Korintissa toisen lähetysmatkansa aikana v. 50. Seuraavina aikajärjestyksessä ovat Galatalais-, Korinttilais- ja Roomalaiskirjeet (v. 54–57). Rooman vankeudesta hän kirjoitti Kolossalais-, Efesoalais- ja Filippiäiskirjeet sekä kirjeen Filemonille (60-luvun alku-puolella).

Kirjeiden muoto

Kirjeiden tarkoitus

Paavali kirjoitti kirjeensä seurakuntien tarpeisiin. Usein hän vastasi hänelle esitetyihin kysymyksiin, jotka koskivat esimerkiksi avoilliston ongelmia (1 Kr 7). Kirjeissään apostoli rohkaisee ja opettaa nuoria kristittyjä, torjuu väärinkäsityksiä (mm. ympärileikkauksen välttämättömyydestä pakanakristityille) ja neuvoo seurakuntien hoidossa. Pastoraalikirjeet (Timoteus-kirjeet ja kirje Titukselle) omistautuvat juuri seurakunnallisiin kysymyksiin.

Paavalin kirjeet eivät ole yksityisiä, vaan apostolin arvovalalla seurakunnille kirjoitettuja kirjeitä. Muutamaa kirjeistä on Paavalin itsensä omakätisesti kirjoittama, mutta suurin osa on kirjurien laatimia joko Paavalin sanellun tai hänen ohjeidensa mukaan. Pergamentille kirjoittaminen oli hidasta, ja jo sitäkin syystä kirjeiden sisältö on hyppelähivä.

Paavalin kirjeet ovat Uuden testamentin kirjoista vanhimmat, kaikkein vanhin on ensimmäinen kirje tessalonikalaisille, luultavasti vuodelta 50. Paavalin kirjeet eivät sisällä synoptisten evankeliumien tapaan suoranaisia kertomuksia Jeesuksesta, vaan ne ovat Jumalussoppia eli teologiaa. Teologia merkitsee kristinuskon pe-

PYHÄT APOSTOLIT PIETARI JA PAAVALLI (muistopäivä 29.6.)

Jumalussoppia eli teologiaa

Damaskon tien
kokemus

rusteita ja sisältöä käsittelevää tutkimusta tai tarkastelua. Lähetys-
työn lisäksi Paavalin valtiosa merkitys kirkolle on hänen kirjallises-
sa toiminnassaan.

Paavaliin ajattelun jäiti syvät jäljet Kristuksen ilmestyminen
hänelle Damaskoksen tiellä (s. 114). Tapahutuma muutti täysin
Paavalin arvoa maailman. Jeesuksen Kristuksen tunteminen tuli hä-
nelle tärkeämmäksi kuin mikään muu maailmassa. Kaikki entinen
oli Paavalista pelkkää roskaa Kristuksen omistamisen rinnalla (Flp
3:8). ”Enää en elä minä, vaan Kristus elää minussa (Gl 2:20). Tämä
on hänen jatkuva tuntemuksensa.

Kristus-keskeisyys

Paavaliin teologia on kauttaaltaan Kristus-keskeistä: se sisältää
sekä opin Jeesuksesta Kristuksesta itsestään (Kristologia) että opin
hänen pelastustyöstään (soteriologia).

Oppi Kristuksesta

Jumala ja ihminen

Jeesus Kristus on Paavalille *Jumalan Poika*, joka jumalallisena per-
soonana on ollut olemassa ennen kaikkia aikoja ja on osallinen
myös Jumalan luomistekeihin (Kl 1:16). Toisaalta Jeesus on Paava-
lille myös *ihminen*, nöyrä, Isän tähdolle ”kuulainen kuolemaan
asti, ristiinkuolemaan asti” (Flp 2:8).

Kristus Jumalan
pelastussuunnitelman
välineenä

Jumala toteutti suunnitelmansa maailman pelastamiseksi poi-
kansa Jeesuksen Kristuksen kautta. Tämä suunnitelma hänellä oli
ollut aikojen alusta asti. Mutta kun aika täytyi, Jumala lähetti
poikansa maailmaan (Gl 4:4). Synnin valtaan joutunut ihminen sai
pelastuksen Jeesuksen Kristuksen lunastustyön kautta.

Ristin teologia

Paavaliin teologiaa hallitsee Kristuksen *ristinkuoleman* ja *ylös-
nousuksen* arviointi. Risti on Paavalille Jumalan voima (1 Kr
1:18): ”Kristus kuoli meidän syntiemme vuoksi” (1 Kr 15:3). Mei-
dän lähemme Kristus on rakkaudesta antanut itsensä uhriksi Juma-
lalle (Ef 5:2) ja saanut sienen aikaan sovinnon Jumalan ja ihmisen
välille (Ef 2:16). Monin sanakäärtein Paavali tulkitsee Kristuksen
ristinkuoleman merkitystä kristikunnalle.

Kristuksen
ylösnousumus ja
kuolleiden
ylösnousumus

Kristuksen ylösnousumuksesta Paavaliilla on pätevä todisteet:
useat niistä, joille Herra – suunnilleen 25 vuotta aiemmin – oli
ilmestynyt, olivat vielä elossa Paavalin kirjoittaessa kirjeitään (1 Kr
15:6). Paavali kietoo toisiinsa Kristuksen ylösnousumuksen ja kuol-
leiden yleisen ylösnousumuksen. Jos ei ole toista, ei ole toistakaan;
ja jos on toinen, on toinenkin (1 Kr 15:16–18). Apostoli vakuuttaa,
että Jeesuksen toisen tuleminen yhteydessä Jumala on tuova pois-
nukkuneet elämään yhdessä hänen kanssaan (1 Ts 4:14).

Kristus nousi kuolleista, kuolemallaan kuoleman voitti ja
haudoissa oleville elämän antoi.

Tuonejan portit murtaen Kristus nostaa Aadamin ja Eevan
kuolleista. Vasemmalla profetoita ja oikealla apostoli,
joka lähtevät julistamaan ylösnousumussanomaa maail-
malle. Apostolien joukossa näkyy Paavali. Kristuksen
ylösnousumus on Paavalin julistuksessa kristinuskon
keskeisin sanoma.

Ylösnousut ruumis on silloin oleva parempi, kuin se, joka hau-
dataan. Vanha on maallinen ja katoava, uusi hengellinen ja
katoamaton – mutta yhä kuitenkin ruumis (1 Kr 15:44). Kaiken
kaikkiaan sanoma Kristuksen ylösnousumuksesta on Paavalille
kristinuskon keskeisin sanoma: ”Ellei Kristusta ole herätelty, silloin
meidän julistuksemme on turhaa puhetta, turhaa myös teidän us-
komne.” (1 Kr 15:14).

Tehtäviä:

1. Mikä on Paavalin kristiologian (= oppi Kristuksesta) kaikkein
oleellisin asia?
2. Lue Flp 2:6–11. Tutki, mitä kristiologisia ulottuvuuksia tämä
hymni Kristukselle sisältää?
3. Tutkijan tai ryhmätyön aiheena Paavali kirjailijana, esim.
Gyllenberg, Ratael, Uuden testamentin johdanto-oppi s. 59–
65.

Julistus
ylösnousumuksesta
kristinuskon keskeisin
sanoma

25. PAAVALIN PELASTUSOPPI JA ETIIKKA

Kysymys pelastuksesta

Vanhurskas on Jumalalle kehoittinen

Paavalin pelastusoppi (soteriologia) nousee ristien ja ylösnousemuksen evankeliumista. Puhuessaan pelastuksesta Paavali käyttää usein käsitteitä *vanhurskas*, *vanhurskaus* ja *vanhurskauttaminen*. ”Jumalan vanhurskaus tulee uskosta Jeesukseen Kristukseen.” Armosta Jumala antaa vanhurskauden syntisille, ”koska Kristus Jeesus on lunastanut heidät vapaiksi”. ”Ihminen tulee vanhurskaaksi, kun hän uskoo, ilman lain tekoja.” (Rm 3:21–28).

Paavali tarkoittaa *vanhurskailla Jumalalle kehoittilista*. Jumala antaa kaluvalle ihmiselle anteeksi jo täällä ajassa ja lupaa Jeesukseen Kristukseen uskovalle pelastuksen iankaikkisuudessa. ”Niin kuin yhden ihmisen tottelemattomuus teki kaikista syntisiä, niin yhden kuuliaisuus tekee kaikkia vanhurskaita” (Rm 5:19) eli Jumalalle kehoittilista.

Paavalin lauselu juutalaisia laki-hurskautta vastaan

Apostolien kokous tosin vapautti pakanakristityt ympärileikkauksesta ja muusia juutalaisesta perineestä, mutta Paavali joutui kuitenkin uudelleen ja uudelleen vastustamaan juutalaisuuden puolesta kiitavilviä, jotka repivät seurakuntaa (Gl 1:7). Hän kielsi seurakunnista sellaiset puheet, ettei ihminen olisi Jumalalle kehoittinen, jos hän hylkää juutalaisen lain vaatimukset.

Apostoli Jaakobin ja Paavalin käsitykset toisinsa verrattuna

Saataa näyttää siltä kuin apostoli *Jaakobin* opetus pelastuksesta olisi ristiriidassa Paavalin opetuksen kanssa. Jaakob kirjoittaa yksiselitteisesti: ”Ilman tekoja usko on kuollut” (Jk 2:17).

Näiden kahden apostolin opetuksen välillä ei ilmeisesti ole yhteen sovitamattomia eroja. Muistuttaahan Paavali toisaalta lukijoi-
taan rakkautena vaikuttavasta uskosta (Gl 5:6) ja kehoittaa heitä kantamaan Hengen hedelmää, jota on rakkaus, ilo, rauha, kärsivällisyys, ystävällisyys, hyvyys, uskollisuus, lempeys ja itsehillintä (Gl 5:22). Näin Paavali ja Jaakob puhuvat erilaisin käsittein ja eri näkökulmasta, mutta varsinaisesta asiasta – kuinka ihminen pelastuu – he ovat siltäkin yksimielisiä. Polemisoitessaan vanhurskauttamisoppiaan nimenomaan juutalaisia lakihurskautta vastaan Paavali antaa toivoa kaikille niille, jotka pyrkivät vanhurskauteen ja pelastukseen, mutta tuntevat voimansa heikoiksi.

Paavalin eettisiä ohjeita

Paavali antaa lähetykskirjeissään myös yksityiskohtaisia eettisiä eli siveellisiä ohjeita ja kehoituksia, miten elämän eri tilanteissa on menetteltävä. Usein hänen neuvonsa ovat vastauksia seurakunnista tulleisiin kysymyksiin.

Paavali käsksee kantamaan yleensä pakanallista elämäntapaa. Tuomittavana hän pitää esimerkiksi kaikenlaisia seksuaalisia vapautta ja ylemmätätäisiä aistillisuutta (Gl 5:19–20). ”Ettekö tiedä, että teidän ruumiinne on Pyhän Hengen temppeleitä?” (1 Kr 6:19), Paavali muistuttaa seurakuntalaisia.

Paavali luettelee myös suuren joukon hyveitä, joita hän kutsuu Hengen hedelmiksi (Gl 5:22), mutta keskittää ne kolmeen perustavaan pyrkimykseen: uskoon, toivoon ja rakkauteen. Rakkautta voi-
kin pitää hänen eettisenä pääteemanaan: ”Kantakaa toistenne laakkoja, niin te toteutte Kristuksen lain” (Gl 6:2). Paavalin etiikassa lähimmäisenrakkaudella on keskeinen sija. Tätä hän perustelee Jumalan rakkaudella ihmisiä kohtaan.

Avoiloittoa ja perhe-elämää koskevia neuvoja Paavali antaa mm. ”huoneenauluissa” (Ef 5:22–6:1; Kol 3:18–4:1). Ne käsittelevät aviopuolisoiden velvollisuuksia toisiansa kohtaan, lasten ja heidän vanhempiensa keskinäisiä suhteita ja palvelusväen ja isäntien suhteita.

Paavali lainaa ohjeet antiikin yhteiskunnasta: ilman aviomiehen, perheensä ja ”talon” isännän auktoriteettia yhteiskunta ei pysy pystyssä. Mutta Paavali tuo kuitenkin antiikin yhteiskuntaoppiin kristillisen näkemyksen toinen toisensa palvelemisesta.

Seurakunta eli kirkko on Paavalista kuin ihmisruumis, jossa jokaisella jäsenellä on oma tehtävänsä ja kaikki jäsenet ovat tarpeellisia. ”Jos yksi jäsen kärsii, kärsivät kaikki muutkin jäsenet” (1 Kr 12:26). Seurakunnan pää on Kristus (KI 1:18).

Nuorille kristillisille seurakunnille Rooman keisarikunnan paikalliset perineet tulivat ongelmaksi. Kuitenkin Paavali kehotti kunnioittamaan esivaltaa ja rukoilemaan sen puolesta, sillä esivaltalla oli tarpeellinen järjestyksen ja ulkoisen rauhan vuoksi. ”Esivaltalla ei kannata miekkaa turhaan” (Rm 13:4).

Paavali ei puuttunut orjuuteen eikä muuhinkaan yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Apostolin mielestä asioita oli tarkasteltava Jumalan valtakunnan näkökulmasta. Samalla hän kuitenkin korosti, että kristityn ihmisen tehtävä oli toteuttaa Jumalan valtakunnan henkeä: rakkautta, oikeudenmukaisuutta, rauhaa ja siten muuttaa maailmaa paremmaksi.

Pakanallisia pahetta

Hengellisiä hyveitä

”Huoneenaulut”

Vastuu seurakunta:

Kristityn suhde esivaltaan

Tehäviä:

1. Mikä on Paavalin pelastusnäkemys kaikkien keskeisin sisältö?
2. Miten apostoli Paavalin ja apostoli Jaakobin tulkinnat pelastuksesta eroavat toisistaan?
3. Lue Ef 5:22–30. Perikooppi sisältää ”huoneentulun”, joka luetaan avioliiton sakramentissa. Mitä mieltä olet velvollisuudesta, jolla Paavali asettaa aviopuolisille toisiaan kohtaan?
4. Mikä on Paavalin yhteiskunnallisten mielipiteitten merkitys nykymaailmassa? Keskustelkaa asiasta.

26. YLEISET ELI KATOLISET KIRJEET

Kirjoittajat

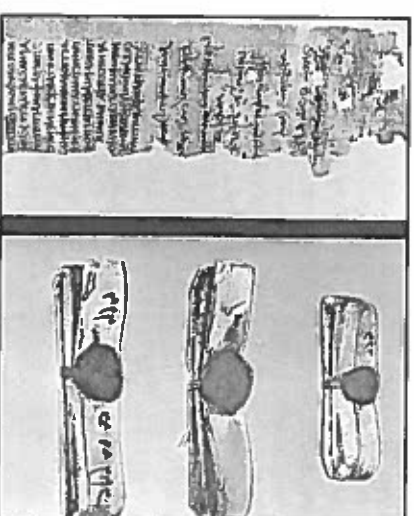
Yleisiä eli katolisia kirjeitä ei ole osoitettu yksittäiselle seurakunnalle vaan koko kristikunnalle, siksi niille on annettu nimi – toisin kuin Paavalin kirjeille – lähettäjän mukaan. Katolisia kirjeitä on seitsemän: Jaakobin kirje, kaksi Pietarin ja kolme Johanneksen kirjeitä sekä suudaksen kirje. Keitä olivat katolisten kirjeiden kirjoittajat? Mitä kätkeytyy näiden tekijänimien taakse?

Katolisten kirjeiden nimityksissä esiintyvät kirjoittajat Pietari ja Johannes ovat tunnettuja Jeesuksen opetuslapsia ja apostoleja. Johanneksen nimissä on kaikkiaan viisi Uuden testamentin kirjaa: evankeliumi, kolme kirjettä ja profeettallinen Ilmestykskirja.

Jaakob ja Juudas ovat ns. Herran veljiä, joista evankeliumit kertovat (Mt 12:46; 13:55–56; Mk 3:31; 6:3). Vanhan kirkon tradition mukaan Jeesuksen veljet (Jaakob, Joosef, Simon ja Juudas) ovat joko Jeesuksen serkkuja tai Joosefin lapsia hänen aikaisemmasta avioliitostaan. Seemiläisten kansojen keskuudessa on ollut yleinen tapa kutsua lähisukulaisiakin veljiksi ja sisariksi.

Jeesuksen
opetuslapsel

Herran veljet

Antiikin kirje avattuna ja sinetöitynä

Aluksi Jeesuksen omaiset suhtautuivat häneen epäluuloisesti (Mt 12:46–50, Mk 3:21), mutta myöhemmin heitä liitettiin opetuslasten joukkoon (Ap 11:14). *Jaakob* toimi *Jerusalem*in seurakunnan ensimmäisenä johtajana, *pirspana* (Ap 12:17, 15:13–20, 21:18). Hänestä käytettiin nimityksiä *Jaakob Vahurskas* ja hän kärsi marttyyrikuoleman vuonna 62.

Jaakob, *Pietari*, *Johannes* ja *Juudas* käyttivät – kuten osittain *Paavali*kin – kirjureita. Muutamat kirjeistä syntyivät oppilaiden piirissä apostolien kuoleman jälkeen heidän ajatustensa ja opetuksensa pohjalta (esim. toinen ja kolmas *Johanneksen* kirje sekä toinen *Pietarin* kirje).

Jaakobin kirje

Usko ja teot

Jaakobin kirje sisältää käytännöllistä, eettistä opetusta lyhyinä kehoituksina. *Jaakob* on tunnettu siitä, että hän torjui toimittoman uskon (Jk 2:14–26). Uskon ja tekojen toisiinsa punoutumista *Jaakob* kuvaa seuraavasti:

”Veljet, mitä hyötyä siitä on, jos joku sanoo uskovansa mutta hänellä puuttuvat teot? Ei kai usko silloin voi pelastaa häntä? Jos veljenne tai sisarennne ovat vailla vaatteita ja jokapäiväistä ravintoa, niin turha teidän on sanoa: ”Menkää rauhassa, piläkää itsenne lämpimänä ja syökää hyvin”, jos ette anna heille mitään eläkkeeseen tarvisevat. Näin on uskonkin laita. Yksinään, ilman tekoja, se on kuollut” (Jk 2:14–17).

Jaakobin kirjeessä on myös kohta, johon *sairaanvoitelun sakramentti* erityisesti pohjautuu. Kirje kertoo, kuinka apostolisen ajan seurakunta rukoili sairaiden puolesta.

”Jos joku teistä on sairasta, kutsukoon hän luokseen seurakunnan vanhimmat. Nämä voidelkoot hänet öljyllä Herran nimessä ja rukoilkoot hänen puolestaan, ja rukous, joka uskossa lausutaan, parantaa sairaan. Herra nostaa hänet jälkeille, ja jos hän on tehnyt syntiä, hän saa sen anteeksi” (Jk 5:14–15).

Ensimmäinen Pietarin kirje

Ensimmäinen *Pietarin* kirje on suuremmoista rohkeisuutta varten, jotka ovat jättäneet pakanuuden ja kilvoittelevat toteuttaakseen Kristuksen opetuksia ja esikuvaa. Kaste on antanut heidän elämänsä kokonaan uuden sisällön ja suunnan ja tehnyt heistä itsestäänkin jotain uutta. Jokaisella kristityllä on vastuu julistaa Jumalan pelastustekoa edelleen. Tällaiseen toimintaan *Pietari* rohkeasee kirjeen vastaantajia. Hän kirjoittaa:

”Mutta te olette valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, Jumalan oma kansa, määrätty julistamaan hänen suurta tekojaan, joka teidät on pimeydestä kutsunut ihmeelliseen valoonsa. Ennen te olette armoa vailla, mutta nyt on Jumala teidät armahantunut” (1 Pt 2:9–10).

Pietarin kirjeessä on myös tärkeä maininta siitä, että Jeesus kävi ristinkuolemansa jälkeen tuonelassa ja saarnasi siellä vankeudessa oleville hengille (1 Pt 3:19,4:6). Näin kuolleetkin pääsivät osalliseksi evankeliumista. Kristuksen tuonelassakäynti on pääsiäisikon aiheena (Ks. s.).

Johanneksen kirjeet

Johanneksen kirjeet ovat kaulaallaan opetusta lähimmäisenrakkaudesta sekä sellystä sen perustasta.

”Rakkaita ystävä, rakastakaamme toisiamme, sillä rakkaus on Jumalasta. Jokainen, joka rakastaa, on syntynyt Jumalasta ja tuntee Jumalan. Joka ei rakasta, ei ole oppinut tuntemaan Jumalaa, sillä Jumala on rakkaus” (1 Jh 4:7–8).

Perimätieto kertoo *Johanneksen* vielä satavuotiaana vanhuksena toistaneen kirjeittensä mielijätusta: ”Apset, rakastakaa toisianne.” Ortodoksinen kirkko on aina tuntenut apostoli *Johanneksen* itselleen läheiseksi.

Kristityn uusi elämä

Kuninkaallinen papisto, pyhä heimo = yleinen pappeus

Kristuksen saarna tuonelassa

Jumala on rakkaus

Sairaanvoitelu

Tehäviä:

1. Sairaanhoidon sakramentti perustuu Jaakobin kirjeeseen (Jk 5:14–15). Mitä toimenpiteitä kirje liittää sakramenttiin ja mitä vaikutuksia sakramentilla sen mukaan on?
2. Mitä yleinen pappuus tarkoittaa ortodoksisessa kirkossa?
3. Miksi lähimmäisenrakkaus on tärkeää 1 Jh 4:7–8:n mukaan?
4. Palautu mieleen, mitä esimerkiksi raamatunhistoriasia tai kirkkohistoriasia olet oppinut Pietarin ja Johanneksen kutsumisesta opetuslapsiksi (Mk 1:16–20) ja heidän elämänsänsä ja kuolemastaan Herran apostoleina.

VIII

RAAMATTUN TULEVAISUUDENNAKYMÄT

Tulee aika, jolloin kaikki, jotka lepäävät haudoissaan, kuulevat hänen (Ihmisen Pojan) äänensä. He nousevat haudoistaan – hyvää tehneet elämän ylösnousemukseen, pahaat tehoet tuomion ylösnousemukseen.

Jh 5:28–29

Ilmoitamme teille, mitä Herra on sanonut: Me elossa olemat, jotka saamme jäädä tänne siihen asti kun Herra tulee, emme ehdi poisnuokkuneiden edelle. Ise Herra laskeutuu täyvaasta ylienkein käskyhuudon kuuluessa ja Jumalan pasuunan kaiuessa, ja ensin nousevat ylös ne jotka ovat kuolleet Kristukseen uskovina. Miedät, jotka olemme vielä elossa ja täällä jäljellä, temmataan siten yhdessä heidän kanssaan pilvissä yläilmoihin Herraa vastaan. Näin saamme olla aina Herran kanssa. Rohkaiskaa siis toisianne näillä sanoilla.

1 Ts 4:15–18

27. VIIMEISET TAPAHTUMAT

Eskatologia = oppi viimeisistä tapahtumista

Uusi testamentti sisältää paljon kuvauksia viimeisistä ajoista. Tavallisessa kielenkäytössäkin puhutaan maailman lopusta. Ise asiassa läpi Uuden testamentin ulottuu punaisena lankana lopun odotuksen eskatologinen jänne. Niinpä Jeesus aloitti julkisen toimintansa julistamalla: ”Jumalan valtakunta on tullut lähelle” (Mk 1:15).

Maailman loppu merkitsee taivaan valtakunnan, Jumalan valtakunnan ja ikuisuuden alkamista. ”Minä näin uuden taivaan ja uuden maan. Ensimmäinen taivas ja ensimmäinen maa olivat kadonneet” (Ilm 21:1).

Synoptisten evankeliumien – Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan – eskatologinen odotus tähtää Kristuksen toiseen tulemiseen: silloin nähdään Ihmisen Pojan tulevan pilven keskellä suuressa voimassaan ja kirkkaudessaan (Mk 13:26). Synoptikkojen kuvauksissa tähän liittyvät valtavia luonnollilistuksia, solia ja väkivaltaa (Mk 13 ja sen rinnakkaiskohdat Mt 24 ja Lk 21).

”Herramme tulee!”
Myös apostoli Paavali on synoptikkojen kanssa samansuuntainen käsitys maailmanhistorian viimeisistä asioista (1 Ts 4:13–17; 2 Ts 2:1–12). Yhteinen piirre on odotus. Apostolisissa seurakunnissa Kristuksen tulo on odotus ei ollut pelottava vaan rohkaiseva asia. Esimerkiksi apostoli Paavali päättää lähelyskirjeensä valtoisan toivokukseen: ”Herramme, tule” (arameaksi maranata, 1 Kr 16:22).

Näyttää siltä, että sekä Paavali varhaisimpien kirjeidensä aikaan kuin myös nuorimpien synoptisten evankeliumien kirjoittajat odottivat Kristuksen tulevan pian. ”Tämä sukupolvi ei katoa, ennen kuin kaikki tämä tapahtuu” (Mk 13:30). Ajan mittaan läheisen lopun odotus kuitenkin laimeni, kun mitään ei tapahtunut ja maailma eli elämänsä edelleen. Ise odotuksen todellisuus ei kuitenkaan kadonnut. Kristuksen tulo on odotus vain muuttui eskatologiasiksi, jonka mukaan Kristuksen tulo viipyi ja aina oli olava valmis ottamaan hänet vastaan.

Kuolleiden ylösnousemus

Kristuksen tulemusta seuraavat kuolleiden ylösnousemus ja viimeinen tuomio. Jumala ”on Jeesuksen tullessa tuova poisrukkeudet elämään yhdessä hänen kanssaan” (1 Ts 4:14).

130

”Joku ehkä kysyy: ”Millä tavoin kuolleet herätetään? Millainen ruumis heillä silloin on?” Mikä järjetön kysymys! Eihän se mitään kylvä tule eläväksi, ellei se ensin kuole. Ja kun kylvät, et kylvä tulevaa kasvia vaan pelkän siemenen, vehnänyyvän tai jonkin muun kasvin siemenen. Mutta Jumala antaa sille sellaisen värin, kuin hän on nähnyt hyväksi, jokaiselle siemenelle sellaisen kuin sille kuuluu. – Samoin tapahtuu kuolleiden ylösnousemuksessa. Se mikä kylvetään katoavana, nousee katoamattomana. – Jos kerran on olemassa aallinen ruumis, on myös hengellinen” (1 Kr 15:35–44).

Näin apostoli Paavali havainnollistaa kuolleiden ylösnousemistä. Maailman ruumis herää eloon kuten maahan kätkeyttä siemenestä kasvaa uusi varsi. Molemmat ovat yhä lailla elämän Herran luomistyötä. Hän kutsuu ihmisen ensin ”olemattomuudesta olemiseen” ja sitten uudestaan kuolemasta elämään. Ylösnoussut ruumis saa uudistuneen ja kirkastuneen muodon. Usko kuolleiden ylösnousemukseen ammentaa voimaa Kristuksen ylösnousemukselta. Historian päättyessä tapahtuu viimeinen tuomio. Tästä muistuttavat Jeesuksen vertaukset (kymmenen morsiusneitoa, palvelijoille uskoit rahat, viimeinen tuomio Mt 25:1–46 ym.).

Raamatun eskatologisen opetuksen kirkko kietyyttää uskontunnustuksessaan: ”Ja on taas (Herra Jeesus Kristus) kunniasa tuleva tuomisemaan eläviä ja kuolleita ja jonka valtakunnalle ei loppua tule. – Odotan kuolleiden ylösnousemusta ja tulevaisen maailman elämää.”

Ikuinen elämä

Johanneksen evankeliumin näkökulma maailman loppuun on erilainen kuin synoptisten evankeliumien ja apostoli Paavalin kirjeiden kuvaukset. Siinä ei korosteta Kristuksen tuloa odotusta, vaan osoitetaan, että Kristus on tavallaan jo tullut. Kun synoptikot puhuvat usein Jumalan tai taivasten valtakunnasta perimmäisenä tavoitteena, käyttää Johannes mieluummin käsitettä ikuinen elämä. Ikuinen elämä ei ole vasta tulevaisuuden asia, vaan koettavissa jo nyt Kristuksen kautta, yhteydessä häneen. Olemassa on, että ihminen elää uskon yhteydessä Vapahäijaamme Jeesukseen Kristukseen: ”Sillä, joka uskoo Poikaan, on ikuinen elämä” (Jh 3:36).

Myös viimeinen tuomio on Johanneksen evankeliumissa niinkin kuin sivuutettu. Synoptikkojen tavoin Johannes tosin toteaa, että tuomiovallalla on annettu Kristukselle (Jh 5:27), mutta samalla hän korostaa, ettei Jeesus halua tuomita ihmistä vaan pelastaa hänet. Rakkaus on ensisijaista, oikeudenmukaisuuden vaatimus

”Se mikä kylvetään katoavana nousee katoamattomana.”

Uudistunut ja kirkastunut ruumis

lankaikkisuus jo ajassa

Rakkaus voitaa oikeudenmukaisuuden

131

tulee vasta sen jälkeen. Jumala rakastaa ihmistä eikä halua tuomita häntä kadotukseen. Tuomituksi tulee vain se, joka torjui Jumalan rakkauden eikä usko häneen. "Sitä, joka uskoo häneen, ei tuomita, mutta se, joka ei usko, on jo tuomittu, koska hän ei uskonut Jumalan ainoaan Poikaan" (Jh 3:18). Ihmisestä tulee näin viime kädessä oma tuomainsa. Johannes määritteleekin tuomion näin: "Ja tuomio on tämä: valo on tullut maailmaan, mutta pahojen lekojensa tähden ihmiset ovat valinneet sen asemesta pimeyden" (Jh 3:19).

Johanneksen evankeliumin mukaan ikuinen elämä tulee osaksi nykyisyyttä keskellä maallista elämää muun muassa sakramenteissa. Niissä Kristus on läsnä ja hänen ikuisen elämän lahjansa ovat yhä uudestaan tarjolla. Niinpä kun ihminen kasteessa syntyy uudesti, ylhäältä, hän pääsee näkemään Jumalan valtakuntaa (Jh 3:3). Niin ikään *ehtoollisessa*, jota on sanottu kuolemattomuuden leiväksi, on ajattomuus läsnä: " – joka syö tätä leipää, elää ikuisesti" (Jh 6:51).

Johanneksen ilmestys

Johanneksen *ilmestys* eli apokalypsi, joka on sijoitettu Raamatun viimeiseksi kirjaksi, on omistettu maailmantopun tapahtumille. Kuten nimikin ilmaisee, sen sisältönä on ilmestys, kuvaus näyistä, jotka Jumala avasi Johannekselle viimeistä ajoista.

Ilmestyskirjallisuus oli varsin yleinen kirjallisuuden laji juutalaisuudessa. Vanhassa testamentissa on useita ilmestyksellisiä eli apokalyptisia tekstejä, esimerkiksi Jesajan (luvut 24–27), Hesekielein (37), ja Danielin (7 ja 12) kirjoissa. Raamatun ulkopuolelle on jäänyt paljon ilmestyskirjallisuutta, jota synnyi parina Kristusta edeltäneenä vuosisatana.

Ilmestyskirjan näyt sisältävät paljon symboliikkaa ja kauhukuvia, joita nykyajan ihmisen on vaikea ymmärtää. Niitä ei kuitenkaan ole kirjoitettu ihmisten pelotukseksi, vaan rohkaistuksi. Ilmestyskirjan kirjoittajaa on ilmeisesti innoittanut keisari Domitianuksen väino v. 95.

"Nämä ovat päässeet suuresa ahdingosta. He ovat pesseet vaatteensa ja valkaisseet ne Karitsan veressä. – Nälkä ei heitä enää vaivaa, ei jano, enää ei heitä polta aurinko eikä paahlavava helle. – ja Jumala pyyhki heidän silmistään kaikki kyynelleet" (Ilm 7:14–17).

Ortodoksinen kirkko ei käytä Ilmestyskirjaa jumalanpalveluksissaan, mutta rohkaisee ihmisiä lukemaan sitä yksityisesti. Kirkko ei ole myöskään koskaan pyrkinyt esittämään siitä mitään virallista tulkintaa.

Ortodoksinen kirkon näkemys

Tehäviä:

1. Millä tavalla toisaalla synoptikkojen ja apostoli Paavalin ja toisaalla Johanneksen evankeliumin käsitys taivasten valtakunnasta eroavat toisistaan?
2. Miten ymmärtät seuraavat "viimeisten tapahtumien" odotukseen liittyvät termit: a) läheisen toteutumisen odotus, b) pitkittynyt odotus ja c) toteutunut eskatologia?
3. Lue Jeesuksen vertaus
a) kymmenestä moisiuseidosta (Mt 25:1–13)
b) rikkaasta miehestä ja Lasarusesta (Lk 16:19–31).
Mitä nämä vertaukset kertovat eskatologiasta?
4. Mitä Raamatun eskatologiat vaikuttavat ihmisten elämäntapahtumisiin? Keskustelkaa asiasta.

Ilmestyskirjallisuuden yleisyys juutalaisuudessa

Ikuinen elämä sakramenteissa

IX

RAAMATUN TULKINTA JA TUTKIMUS

Raamatuntutkinta (hermeneutiikka) tarkoittaa tavallisesti uskoon tai uskonvakaumuksen pohjautuvaa tekstin tulkintaa tai ymmärtämistä sekä tekstin sisällön soveltamista nykypäivän elämään.

Raamatuntutkimus (eksegeetiikka) tarkoittaa tutkimusta, joka kohdistuu mm. tekstin alkuperäiseen, omaan aikaansa sidottuun merkitykseen. Tällainen tutkimus käyttää nykyajan tieteen rationaalisia ja kokemusperäisiä menetelmiä, jotka eivät ole huomioon tunnustuksellisia lähtökohtia eivätkä muita uskonvakaumuksen pohjautuvia perusteita.

---

28. KATOLISEN VARHAISKIRKON RAAMATUNTULKINTA

Uuden testamentin kirjoittajien aseenne Vanhaan testamenttiin

Uuden testamentin kirjoittajat uskoivat Vanhaan testamenttiin. He puhuivat psalmeista ja profeettojen kirjoituksista Jumalan sanana, jonka hän oli antanut Pyhän Henkensä kautta. Uuden testamentin kirjoittajat suhtautuivat Vanhaan testamenttiin vakavasti, niin kuin Jumalan sanaan tulee suhtautua. ”Jokainen pyhä, Jumalan Hengessä syntynyt kirjoitus on hyödyllinen opetuksesi, nuhteeksi, ojenukseksi ja kasvatukseksi Jumalan tahdon mukaiseen elämään” (2 Tm 3:16).

Historiallinen näkemys Raamatun kokonaisuudesta

Apostolien ajoista lähtien jakamaton, katolinen kirkko joutui julistustyössään jatkuvasti tulkitsemaan Raamatua. *Jumalanpalvelusten sisällön* välitseminen oli jo sinänsä tulkintaa. Kirkko piti Vanhaa testamenttia ja Uutta testamenttia *peleasushistorallisenä* kokonaisuutena: Vanha testamentti on Jumalan lupauksen ja odotusten aikaa, Uusi testamentti täytyimysten aikaa. Siksi Vanhasta testamentista esitettiin erityisesti Jeesusta koskevia *profeettallisia ennustuksia* eli *messiaanista* kohtia. Jo Matteuksen evankeliumissa on yli 40 lainausta Vanhasta testamentista. Matteus halusi näin esitellä Jeesuksen sinä Messiaana, jota juutalaiset odottivat ja jota Vanha testamentti ennusti.

Dogmaattinen tulkinta

Kirkko tarkastelee Raamatua myös opin kannalta, ja tästä kehittyi varsinainen *dogmaattinen* eli *uskonoppiilinen* tulkinta. Jumalan ilmoituksenä pidettiin paitsi kirjoitettua Raamatua myös apostolista suullista perimätietoa eli traditiota. Pyhä traditio siis täydensi Raamatua ennen kaikkea sen sanoman tulkitsijana. Taas se pyhä traditio, joka ilmenee kirkon toiminnassa, loi puutteet Raamatun julistukselle ja tulkinnalle Jumalanpalvelusten, sakramenttien ja muiden pyhien toimintusten välityksellä.

Uskontunnustus

Aivan keskeistä uskonoppiilista Raamatun tulkintaa Jumalasta, Luojasta sekä Jeesuksesta Kristuksesta, Vapahatasta, ja Pyhästä Hengestä, armon välittäjästä, sisältyy *Nikealais-konstantinopolilaiseen uskontunnustukseen*. Ekumeenisille kirkolliskokouksille kuului muutenkin lopullinen arvovalla Raamatun opillisessa tulkinnassa. Tämä näkemys pohjautui vakaukukseen, että Pyhä Henki, joka on annettu kirkolle, ohjaa sitä myös Raamatun opettamisessa.

Kirkkoisien tulkinta

Kirkkoisat täydensivät ekumeenisten kirkolliskokousten opetuksia. Esimerkiksi liturgioistaan tunnetujen *Basilios Suuren* (k. 379) ja *Johannes Krysostomoksen* (k. 407) saamat sisäisistä Raamatun kommentaareja eli selityksiä. Juuri tällaisista saarnoistaan pyhä Johannes sai lisäimen Krysostomos eli kultaasu. Puolustaessaan kirkon näkemyksiä oppiidoissa kirkkoisat antoivat Raamatun kirjoille dogmaattisia eli uskonoppiilisia selityksiä.

Kirkkoisat käsitelivät myös raamatunhistoriallisia tapahtumia ja kehittivät *historiallista tulkintaa*. Tämän näkemyksen mukaan Pyhä kirja on myös julistusta siitä, kuinka Jumala ohjaa historian tapahtumia ja vaikuttaa niiden kautta. Jumala siis ilmoittaa itsensä niissä vaiheissa, joista Vanha ja Uusi testamentti kertovat. Raamatun kuvaa näin Jumalan huolehtivaa kansastaan Israelista, kirkosta ja koko ihmiskunnasta.

Kirkkoisien raamatuntulkinnalle ortodoksinen kirkko antaa edelleenkin suuren arvon.

Allegoria

Yksi kirkon varhaisimmista suurista opettajista, *Origenes* (k. 253), joka toimi aluksi kristityjen opettajana hellenistisen kulttuurin keskuspätkässä Aleksandriassa, toi kristillisen kirkon piiriin *allegorisen*, vertausteknisen raamatuntulkinnan. Jo antiikin kreikkalaiset tulkitsivat Homeroksen runoutta allegorisella menetelmällä, ja myös juutalaiset rabbinit sovelsivat sitä Vanhan testamentin selittämiseen.

Allegorinen tulkinta ohjaa tarkastelemaan tekstejä pohditskellen sekä antaa sille filosofisen ja kasvatuksellisen sisällön. Ylipäänsä allegorinen metodi pyrki olemaan hengellisesti rakentava, mutta siihen sisältyy mielivaltaisuuden vaara. Ilse asiassa saarnoissa saatetaan yhä selittää Raamatun kertomuksia allegorisesti.

Origenes kirjoitti allegorista tulkintoja millei kaikista Raamatun kirjoista. Jokaiselle Raamatun kohdalle hän pyrki löytämään kirjaimellisen, moraalisen ja hengellisen merkityksen. Historiallisiinakin kertomuksista oli saatava esille allegorinen hengellinen salaisuus.

Origenekselle esimerkiksi Gennesarein järvi kuvasi maailmaa tai ihmiskuntaa; myrsky, johon opetuslapset joutuivat, ihmisen tai koko ihmiskunnan häätä ja ahdistusta; Vapahatian herääminen ja myrskyn tyynnyttäminen taas merkisivät ylönousemista ja sitä seurannutta rauhaa (Mt 8:23–27).

Ilse Raamatussa on allegorista kohtia, joista tunnetuimpia ovat Jeesuksen vertaus kyiväjästä (Mt 13:1–23) ja apostoli Paavalin puhe ruumiin jäsenistä seurakunnan jäsenten vertauskuvina (1 Kr 12:12–27, 31). Myös esitietessään Jumalan ikään kuin ihmisen kaltaisena Raamattu puhuu allegorisesti eli vertauskuvallisesti (Uumalan kasvat, Jumalan käsivarsi jne.). Yleensä uskonnollinen kieli sisältää symboleja ja vertauskuvia.

Typologia

Mitä on typologia?

Allegorian kilpailijaksi nousi *typologinen raamatuntutkinta*. Sen mukaan (kreik. typos = yyyppi, esikuva) Vanhan testamentin henkiöt ja tapahtumat esitetään uustestamentin täyttymyksen esikuvina eli Vanhan testamentin ja Uuden testamentin henkiötä ja tapahtumia asettuvat samaan linjaan. Profeettallisten ennustusten lisäksi Vanhan testamentin nähtiin muutenkin olevan täynnä viitauksia Jeesukseen.

Typologia
Raamatussa

Ilse Uusi testamentti käyttää paljon typologiaa. "Aadam oli esikuva siitä, joka oli tuleva" (Rm 5:14). Kristus on Uusi Aadam, kuuliainen ja synniton. Vedensäilytyksen Nooan arki on kasleen esikuva (1 Pt 3:20–21).

Israelin Egyptistä lähtöä kuvaaviin kertomuksiin liittyy paljon typologisesti Uuteen testamenttiin viittaavaa: Siinain liitto on uuden liiton esikuva; Mooses, lain välittäjä, on Jeesuksen, armon ja totuuden tuojan, esikuva; manna on ehtoollisen esikuva. Exodus itsessään on Uuden testamentin pääsääntöä typos. Ilse kristillinen seurakunta on todellinen Israel (1 Kor 10). Alkuseurakunta Luki Vanhaa testamenttia lopunajallisesta täyttymyksestä käsin Kristuksen tekojen todistuksena.

Heprealaiskirjeessä on horisontaaliseen (vaakasuoraan) yhdistetty myös vertikaalinen (pysyysuora) typologia. Sen mukaan esimerkiksi maallinen jumalainpalvelus on taivaallisen jumalainpalveluksen varjo (Hepr 8:5).

Raamatuntutkinnan liturginen sovellus

Kristinuskon alkuvuosisatojen raamatuntutkinta elää jatkuvasti ortodoksisen kirkon jumalainpalveluksissa. Kirkkoveitsuihin ja rukouksiin on sisällytetty raamatuntutkintoja kirkkokansan hengelliseksi rakennukseksi. Ns. parimialeksteihin, jotka on otettu Vanhaasta testamentista, kuuluu sekä profeettojen ennustuksia että typoloogisia viittauksia Uuden testamentin pelastustapahtumiin. Niin ikään jumalainpalvelusten kokonaisuhamutusta (esim. vigilia ja liturgia) hallitsevat niin allegorinen ja pelastushistoriallinen kuin typologinen ajattelu.

Tehtäviä:

1. Mikä merkitys Raamatun dogmaattisella tulkinnalla on nykyäänä?
2. Lue Jes 9:1–6. Mitä Jeesuksen elämänavaihetta tämä profetia tarkoittaa?
3. Rukous- ja harnauskirjassa on juhlapäivien parimia, episotola- ja evankeliumilukujen rekisteri (s. 319–325). Ottakaa tarkasteltavaksi jonkin Herran juhlan ja Herran Äidin juhlan parimialeksit ja päätelkää, mikä teksteistä on selvästi messiaaninen eli profeettallinen, mikä taas typologinen tai allegorinen juhlaa koskeva ennustus.

29. RAAMATUN MODERNI TIETEELLINEN TUTKIMUS

Raamatun moderni tieteellinen tutkimus ei vastaa ortodoksisista suhtautumista Raamattuun eikä se ole kirkkoisien perinteen mukainen. Sen tietty tunteminen voi kuitenkin olla ortodoksisuudelle hyödyksi. Tästä syystä käsitellään sitä seuraavassa.

Luonnontieteiden ja valistusfilosofian esittämä murhautuminen uudella ajalla kyseenalaisi monia vallitsevia uskonnollisia käsityksiä. Luonnontieteet tähdensivät kokemusperäisiä (empiirisiä) tutkimusmenetelmiä, ja valistus puolestaan hyväksyi lähinnä sellaista totuutta, mikä oli järjellä ymmärrettävissä. Kumpikaan ei arvostanut perinteitä eikä tieteenalansa ulkopuolista – mm. kirkon – arvovaltaa.

Esimerkiksi Galilein ja Kopernikuksen oivaltama maailmankuva herätti kritiikkiä Raamatun kohtaamassa ja Darwinin kehitysoppi kyseenalaisi Raamatun alkukertomukset. Ilse asiassa reformaatio oli jo hyökännyt roomalaiskatolisen kirkon ja kirkkoisien perinnettä vastaan.

Kun Raamatun tutkimus joutui haasteiden eteen, se pyrki löytämään uusia tulkintamutoloja, jotka sivistyneistö voisi hyväksyä. Niinpä *liberalilologia*, joka kehittyi 1800-luvulla, ei tunnustanut Raamatun ihmettä luonnolajien vastaisina, vaan piti ihme kertomuksia alkuseurakunnan uskonvakaumuksen synnyttämänä. Jeesus olikin siten pääasiassa eettinen opettaja, ja taivasten valtakunnan piti toteutua täällä ajassa siveellisenä täydellisytenä. Ns. *uskonto-historiallinen* raamatuntutkimus, joka omaksui luonnontieteelle leimallisen kehityksen, hylkäsi Vanhan testamentin tarpeettomana, koska Jeesus oli opetuksellaan ohjannut ihmiset alkukantaisista uskomuksista jaloön persoonalliseen uskoon.

Vastavaikutuksena kehitysopillä ja liberaliselle raamatuntutkiminnalle syntyi viime vuosisadan vaihteessa Yhdysvalloissa *fundamentalistinen* raamatututkimus. Sille oli tunnusomaisia ns. *sä-nainspiratio-oppi*, jonka mukaan jokainen Raamatun sana oli oletettava kirjaimellisesti totena. Raamatun kirjoittajat olivat olleet Pyhän Hengen mekaanisia välikappaleita. Erityisesti kehitysopin ja Raamatun luonnolajien välille syntyi vastakohta-asetelma. Fundamentalistit hyväksyivät 1. Mooseksen kirjan luomisiskotomuksen kirjaimellisesti historiallisena tapahtumana ja vastustivat Darwinin käsitystä luonnolajien välittömän kautta tapahtuneesta ihmiskunnan kehityksestä. Fundamentalistien tarkoituksena oli myös kehittää kuulijoiissa turvallisen varma luottamus Raamattuun.

Raamatun historiallis-kriittinen tutkimus

Yliopistoissa ja akatemioidissa Raamatun tutkiminen irtaantui yhä perusteellisemmin uskonopillisesta tutkimasta ja etäännyti kirkon raamatututkimuksesta sekä paneutui entistä kiinteämmin Raamatun historiallis-kriittiseen tutkimukseen.

Historiallis-kriittinen tutkimus tutkii Raamatun kuin mitä tahansa historiallissa teosta. Vakuumus Raamatun jumalallisuutta ilmentävien ja inspiiraatioluonteesta jää kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle, koska se ei ole kokeellisesti todistettavissa. Tutkimuksen kohteeksi nousevat mm. Raamatun kirjojen kirjoittajat, lähteet ja synlyäysajat sekä kirjojen keskinäinen vertailu. Apuna käytetään nykyään kielitieteen, historian tutkimuksen, arkeologian ja kirjallisuustieteen saavutuksia.

Historiallis-kriittinen raamatuntutkimus alkoi protestanttien keskuudessa runsaat kaksisataa vuotta sitten. Alkanaan virtaukseen liittyi joitakin roomalaiskatolisia tutkijoita, eivätkä alan tutkimusluokset ole nykyään ortodoksisien eksegeettienkään keskuudessa tuntemattomia.

Erilaisia tutkimusalueita

Raamatun historiallis-kriittisen tutkimuksen piiriin kuuluu erilaisia tutkimusalueita ja -kohteita. Mitään alkuperäisiä Raamatun käsikirjoitustahen ei ole olemassa, on vain koptioiden koptioita. Vielä Uusi testamentin kirjoitettiin papyruskelle. Tämän materiaalin hauraus selittää, että alkuperäiset käsikirjoitukset ovat kadonneet. Jäljennöksiä koptioihin siten pergamentille, joka tuli käyttöön kristillisyyden ensimmäisillä vuosisadoilla. Lähes koko Raamatun sisällyttävät arvokkaimmat kreikkankieliset pergamenttikäsikirjoitukset (koodeksit) ovat peräisin 300–400 luvulta. Niistä ehkä tunnetuin löytyi Siinain luostarista (Codex Sinaiticus). Tuoreimmat merkittävät Raamatun käsikirjoitustyödyt lehtiin Kuulleenmenen läheltä Qumranissa v. 1947. Kaikkiaan käsikirjoituksia on löydetty tuhansia.

Käsikirjoitusten koptioisijat eivät kuitenkaan ole voineet välttää virheitä. Niinpä ongelmallisissa tapauksissa tekstikriittiki pyrkii vertailuja suorittaen saamaan selville, mikä tekstimuoto on aina kussakin tapauksessa todennäköisesti lähimpänä alkuperäistä olemassa. Käsikirjoitusten paljoudesta johtuen ollaan vakuuttuneita, että käytettävissä olevat Raamatun tekstit ovat varsin luotettavia alkuperäisiin teksteihin verrattuna.

Taustana luonnontieteet ja valistus

Raamatun liberalilinen tulkinta

Fundamentalismi

Tieteellisen tutkimuksen lähtökohia

Raamatun käsikirjoituksia

Qumranin vuoroma, jonka luultavasti on löytynyt Raamatun käsikirjoituksia sisältäviä savistaitoja.

Tekstikritiikki
Tekstikriittinen tutkimus vertailee Raamatun käsikirjoituksia (pa-pyruksia ja pergamentteja) tavoitteenaan löytää mahdollisimman alkuperäisen tekstimuotoa.

Lähdekritiikki tutkii Raamatun kirjoittajien käytämiä lähteitä ja niihin liittyen yleensä Raamatun kirjojen syntyä. Näin pidetään mm. selvitettynä, ettei Pentateukin (Moosesen kirjojen) kirjoittaja ole Mooses, kuten oli kauan ajateltu, vaan se on koottu useiden lähteiden pohjalta (s. 16). Niin ikään on luotu teorioita evankeliumien synnystä ja evankelistojen käyttämiä lähteistä (s. 77).

Tradition merkitys
kirjojen synnyssä
 Ns. **muotohistoriallinen** ja **traditiohistoriallinen** tutkimus, joka alkoi 1900-luvulla, ei ole ollut niinkään kiinnostunut yksittäisten kirjoittajien osuudesta, vaan suullisen perinteen merkityksestä Raamatun kirjojen syntyyn. Näiden tutkimusmenetöden edustajat asettivat tutkimuksensa lähtökohdaksi esimerkiksi kysymyksen, mikä oli Israelin kansan keskuudessa eläneen vanhaisen suullisen perimätiedon osuus Pentateukin kirjallisten lähteiden syntyyn tai mikä oli kristillisen seurakunnan keskuudessa eläneen suullisen tradition merkitys evankeliumien sisällöön.

Muotohistoriallinen näkökulma nosti esiin uusia kysymyksiä. Esimerkiksi missä määrin evankeliumien opelukset ovat Jeesuksen alkuperäisiä opetuksia, tai ovatko ihme kertomukset historiallisesti todennukaisia?

Monet tutkijat menivätkin äärimmäisyyksiin painottaen kohtuuttomasti yhteisön merkitystä perimätiedon säilyttäjänä ja vastaavasti minimoiden alkuperäisten todistajien ja evankelistojen osuutta Raamatun kirjojen synnyprosessissa.

Suullista traditiota koskevista tutkimuksista mielenkiinto siirtyi uuteen ongelmanasetteluun, nimittäin siihen, mikä suullisen tradition ohella oli Raamatun kirjojen lopullisessa muotoutumisessa varsinaisen kirjoittajien osuus (redaktio/tutkimus-, redaktio = toimittus/yö).

Tämä tutkimus kohdistui erityisesti evankeliumeihin ja evankelistoihin. Todettiin, että kirjoittajilla oli tulkinnallisia korostuksia ja että he kaiken kaikkiaan ovat olleet enemmän kuin musiittimerkittisiä. Niinpä tutkimus on entistä tarkemmin päättynyt vertailemaan evankeliumeja toisiinsa ja kiinnittämään huomiota evankeliumien yksittäisiin teologisiin näkököksiin. Näin on päästy po-rautumaa evankeliumien sanomaan yhä kriittisemmin, mutta samalla historiallis kriittinen tutkimus on melkoisesti eronnut sekä ortodoksisen kirkon että kaikkien toistenkin kirkkojen raamatunäkökemyksestä.

Pelastushistoriallinen tulkinta

Pelastushistoriallinen tulkinta ei ole uusi tapa lähestyä Raamatua, sillä se on tunnettu kirkossa patristisesta ajasta asti. Historiallis-kriittinen tutkimus järkytti kuitenkin välillä sen asemaa. Sen uusi nousu tutkimustietoisuuteen on vastaavaikutusta historiallis-kriittiselle tutkimukselle.

Raamatun pelastushistoriallinen tulkinta on puolitieteellistä. Kirkkokunnat ovat yleensä raamatunäkökemyksissään yhlyneet pelastushistorialliseen tulkintaan. Sen mukaan Jumala ilmottaa itsensä historian tapahtumissa. Exodus, lainanto Sinailta, Jumalan johdatus Israelin erämaavaelluksen aikana ym. tapahtumat ovat Jumalan pelastustekoja. Uudessa testamentissa Jumalan pelastusteot huipentuvat Jeesuksen elämään, kuolemaan ja ylösnousemukseen. Kristus on pelastushistorian keskus. Vanha ja Uusi testamentti muodostavat pelastushistorian kokonaisuuden. Vielä tulevana Jumalan pelastustekona odotellaan Jeesuksen toista tulemistä ja kuolleitten ylösnousemusta.

Oivatko kirjoittajat matenaatin kokoa vai kirjallijoita?

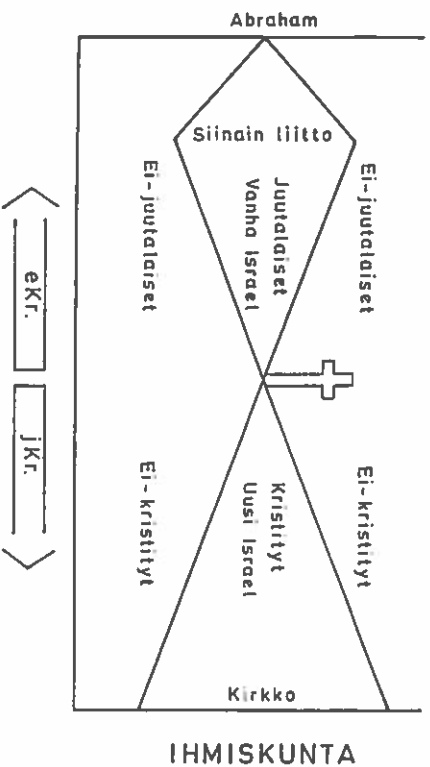
Vastavaikutus historiallis-kriittisel tutkimukselle

historia on Jumala*ilmotusta

Pelastushistoriallisen tutkimuksen arviointia

Keskittyessään Jumalan suuriin tekoihin pelastushistoriallinen tulkinta jättää liikkumavaraa Raamatun yksityiskohtien ymmärtämiselle. Vaikka esimerkiksi Egyptistä lähtö ei olisiakaan ollut niin dramaattinen, kuin 2. Mooseksen kirja antaa ymmärtää, sen takana on kuitenkin Jumalan johdatus ja tarkoituksellisuus. Pelastushistoriallinen tutkimus myöntää, ettei kaikki, mitä Raamatussa kerrotaan, ole jokaisia piirtoja myöten historiallisesti todennäköisiä. Pelastushisto-

PELASTUSHISTORIA
Vanha ja Uusi testamentti muodostavat pelastushistoriallisen kokonaisuuden, jonka keskuksena on Kristus.

riän kannalta on kuitenkin ehdottoman olennaista, että keskeiset Jumalan teot, kuten Kristuksen ylösnousu, josta kriittisen tutkimuksen piirissä on erilaisia mielipiteitä, ovat tapahtuneet historiasa.

Tehtäviä:

1. Mikä ero on ortodoksisen kirkon Pyhän Hengen inspiraatiota eli innoitusta koskevan näkemyksen (ks. s. 10) ja sanainspiraatio-opin välillä?
2. Mitä oleellista eroa on historiallis-kriittisen ja pelastushistoriallisen raamatunäkemyksen välillä?
3. Mitä tieteellisen tutkimuksen tuloksia tässä Raamatun kurssissa on käytetty hyväksi? Palautatkaa niitä mieleen ryhmäkeskustelun avulla.
4. Mikä on historiallis-kriittisen tutkimuksen merkitys uskonharjoitukselle? Keskustelkaa asiasta.

30. RAAMATTU KIRKON JA KRISTITYN KÄYTÖSSÄ

Kirkon asenne tieteelliseen raamatuntutkimukseen

Yhymäkohtia
pelastushistorialliseen
raamatuntutkimukseen

Raamattu muodostaa ortodoksiselle kirkolle *pelastushistoriallisen kokonaisuuden*, johon Vanha ja Uusi testamentti kuuluvat toisistaan erottamattomina. Kokonaisuuden keskipisteenä on Jeesus Kristus, maailman Vapahtaja. Hän on jo Vanhan testamentin ennustuksissa peitetysti: Messiaan odotus ja hänen tuomansa pelastus on vallitun kansan sisäisenä rikkautena.

Raamattu on ortodoksiselle kirkolle Pyhän Hengen inspiroima kirja. Aivan niin kuin ilmoituksen antaminen, levittäminen ja kirjoittaminen edellyttää Hengen työtä, samalla tavoin Hengen työ on tarpeen ilmoituksen tulkinnessa. Pyhä Henki vaikuttaa kirkon kokonaisuuden kautta. Kirkon ääni kuuluu ekumeenisten kirkolliskokousten opetuksista.

Kirkon suhte tieteelliseen Raamatun
tutkimukseen

Ortodoksisen kirkon kannalta tieteellisen tutkimuksen tuloksilla ei ole samaa merkitystä kuin protestanttisessa teologiassa. Mikäli kirkko on hyväksynyt tietyn tekstikokonaisuuden, kirkollisella kannalla ei ole tarkkaa, onko kirja sellaisenaan autenttinen eli tekijän nimen mukainen. Kirjan kanonisuus ei riipu kirjan nimestä. Uuden testamentin kaanoninakin kuuluu kirjoja, joiden tekijä ei ole se, joka tekiänsi on ilmoitettu.

Kirkko tulkitsee
Raamatua
uskonopillisesti

Selvää jännitystä syntyy kirkon ja tieteellisen tutkimuksen välillä, kun tieteellinen tutkimus asettaa kyseenalaisiksi kirkon opin-kappaleet. Kirkko pidättää itselleen oikeuden tulkita Raamatua uskonnollisesti. Raamattu ei kuitenkaan ole uskontouuksien järjestelmä sinänsä. Kirkon uskontunnustus on syntynyt Raamatusta ja pyhästä traditiosta kirkon tulkinnan kautta. Vain kirkossa Pyhiä kirjoituksia tulkitaan Jumalan sanana. Kirkolla on tässä suhteessa apostolilaisesta ajasta periytyvä kokemus.

Raamattu eettisenä
ohjeena

Raamatun sanoma lisäsi velvoittaa uskovia eettisesti. Ortodoksisen kirkon näkemyksen mukaan Raamattu ei ole sellaisenaan Jumalan käskyjen kokoelma, vaan se sisältää eettisiä periaatteita, joita kukaan on sovellettava elämänsä erilaisiin tilanteisiin. Jokaisen tulee aivan kuin kuuloisella Raamatusta Jumalan tahtoa noudattaakseen sitä omassa elämässään.

Raamatun historiallinen
tutkimus

Ortodoksinen kirkko ei pidä – pelastushistoriallisen tulkinnan tapaan – Raamatua joka suhteessa historiallisesti tarkkana. Esimerkiksi Raamatun alkukertomuksilla on juulistuksellinen ja uskonopillinen sanoma. Vanhassa testamentissa on useita historiallisia kertomuksia tyyliin ”Daavid voittaa Goljatin”, mutta myös tällaisilla

tendenssipiirteillä aineksilla on tärkeä uskonnollinen merkitys. Protestantisessa mielessä fundamentaalinen raamatuntutkimus sanainspiratio-oppeineen on ortodoksiselle kirkolle vieras.

Raamatun käyttö kirkossa

Kirkko ja Raamattu ovat kinteässä vuorovaikutuksessa keskenään. Raamattu on kirkon kirja, se elää kirkossa. Evankeliumien kertomukset kulkivat suullisena traditiiona kirkossa ennen kuin ne kirjoitettiin muistiin. Raamatun kirjojen käyttö jumalanpalveluksissa osaltaan vakinnutti kirjojen kanonisuuden. Ilman kirkkoa ei olisi evankeliumeja eikä ilman evankeliumeja olisi kirkkoa.

Jumalanpalvelusjärjestyksen mukaan *epistola-* ja *evankeliumiteksteille* on kolme vuotuisia perikooppi- eli lukukappaleluetteloa: *arki-*, *lauantai-* ja *sunnuntai*päivien mukaiset luettelot. *Arkipäivien teksteinä* luetaan kirja kerrallaan alusta loppuun: seuraava lukukappale jatkaa siitä, mihin edellinen loppui (*lectio continua* -periaate). *Lauantai-* ja *sunnuntai*päivien teksti on valittu niistä kirjoista, jotka kulloisenakin kirkkovuoden aikana ovat vuorossa. Lauantai ja sunnuntaitekstit osoittavat päivien liturgisen luonteen. Epistolatekstit on otettu Apostolien teoista, Paavalin lähetyskirjeistä ja yleisistä lähetyskirjeistä. Lukujaksosten vuorottelu alkaa vuosittain pääsiäisestä.

Pyhänä esineenä itse evankeliumikirja, joka on ikään kuin Kristuksen sanallinen ikoni, on jumalanpalveluksissa hartaan kunnioituksen kohteena. Sitä säilytetään alttarissa pyhällä pöydällä Kristuksen läsnäolon merkkinä. Evankeliumikirjaa kannetaan saaton aikana muun muassa sanan eli opetettavien liturgian yhteydessä. Tiettyissä tilanteissa kirkkokansa suutelee evankeliumikirjaa osoittaen siten rakkautta ja uskoa Jumalan sanaa kohtaan. Epistolien ja evankeliumin lukemisen tärkeyttä tähdenmetään erilaisin liturgisin toimituksin: rauhantoiutuksiin, psalmeista oteluin johdantolauselein eli prokimeinein ja suitsutuksiin.

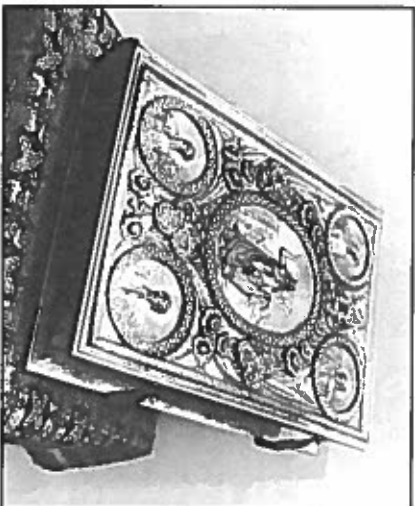
Raamatun kirjoista kaikkein entien käytetään *Psaltaria*. Monien luostarien noudattama jumalanpalvelusäänntö edellyttää, että psalmien kirja luetaan läpi viikon aikana ehtoos- ja aamunpalveluksissa. Psalttari on jaettu kahteenkymmeneen *kaitsmaan* eli psalmialkioon. Sana *kaitsma* johtuu kreikkankielisestä sanasta *kathisma*, joka merkitsee istuinta (kaitsmojen aikana on tapana istua). Luostarijumalanpalvelukset ovat yleensä pitkiä, sillä kaitsmoilla on niissä tärkeä sija. Seurakuntakirkoissa kaitsmoja luetaan yleensä vähän tai ei juuri lainkaan. Psalttari on kuitenkin kirkon varsinainen

Raamatun elävä
vaikutus kirkossa

Epistola- ja
evankeliumiteksti

Evankeliumikirjal
osoitettava kunn

Kaitsmat

Altaritabernakulum

rukouskirja. Monet psalmit kuuluvat kiinteään päivittäiseen jumalainpöytäkirjaan.

Suuren paaston raamatunlukukirja sisältää tietyitä poikkeuksia. Arkipäivien jumalainpöytäkirjassa luetaan läpi Jesajan kirja, 1. Moosesen kirja ja Sanaanaskujen kirja. Suuren viikon päivälustuksen erityispiirteinä on Raamatun runsas luku: virallisen järjestelyksen mukaan kaikki evankeliumit luetaan läpi kertaalleen ja psalttari kahteen kertaan. Seurakuntapäiväluksin teksti on vaihtokauden mukainen.

Ajanpuutteen vuoksi Vanhasta testamentista jää useita kirjoja liturgisen käytön ulkopuolelle. Sen sijaan joistakin deuterokanonisista kirjoista on valittu jumalainpöytäkirjoihin. Uuden testamentin apokryfiset evankeliumit ovat antaneet aiheita eräisiin Neitsyt Marian juhlisiin ja rikastuttaneet ikonitaidetta. Uuden testamentin kanonisista kirjoista Ilmestyskirjaa ei lueta jumalainpöytäkirjassa, koska eräillä tahoilla pidettiin sen sisältöä alun alkaen vaikeasti tulkittavana. Kirkko kuitenkin kehottaa jäseniään lukemaan sitä niin kuin muitakin Raamatun kirjoja.

Kirkon hymnirunoilijat ovat käyttäneet runsaasti lähteenään myös sellaisia raamatun tekstejä, joita ei jumalainpöytäkirjassa lueta. Pyhän Andreas Kreeetalaisen Suuri katumuskanooni on esimerkki siitä, miten Raamatun opetuksia on hyödynnetty hymnirunoudessa.

Raamattu yksityisessä käytössä

Ortodoksisen kirkon vanhan perinteen mukaan Raamattu kuuluu myös henkilökohtaiseen käyttöön. Monet kirkon pyhistä ihmisistä ovat olleet ahkeria Raamatun lukijoita ja osanneet siitä paljon ulkoa. Raamatun yksilölliseen lukemiseen on Ortodoksinen kalenteri hyvä osviitta. Kalenteri antaa jokaiseksi viikonpäiväksi oman epistola- ja evankeliumitekstin eli perikooopin.

On hyödyllistä lukea myös päivittäisiä perikoopeja laajempia kokonaisuuksia, esimerkiksi kokonaisia kirjoja. Lisäksi Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan evankeliumeja kannattaa vertailla keskenään. Koska ne ovat synoptisia eli rinnakkaisia, vertailu opettaa näkemään niiden erittäisiä korostuksia ja syventää lukijan evankeliumintuntemusta.

Raamatun sanat ovat Jumalan puhuttelua, jota voi kuunnella mieltikseen ja rukouksen, Jumalan läheisyyttä tunteen. Tällaisesta Raamatun tutkistelusta käytetään nimitystä *mieltiskely* eli *meditatio*.

Raamatun mieltiskely edellyttää tarkkaa tekstiin paneutumista ja olennaisien kohtien ”omin sanoin” mieleen painamista. Mieltiskelyn tarkoituksena on ohjata lukija sisältämäänsä, kuinka pitäisi elää Jumalan sanan mukaan. Mieltiskely on myös sielunhoitoa, joka tuo elämään uskoa, toivoa ja rakkautta.

Toisaalta Raamatun lukija tai kuulija voi kiinnittää tarkkaavaisuutensa Raamatun sanoihin niin kuin rukoukseen ja antaa jakeluden puhua Hengen voimasta avoimelle sydämelle. Jumalainpöytäkirjassa epistolaa ja evankeliumia edellääkin aina papin rauhan-toivotus: rauha niin sydämelle kuin mielelle, rauha vihislevistä ajatuksista ja huolista.

Raamattu on paljon runoutta ja värikästä kertontaa. Siksi sitä on mahdollisuus tulkita myös esteettisesti eli sanonnan kauneudesta, runollisuudesta ja voimakkuudesta nauttien.

Vanhan testamentin historialliset ja profetaalliset kirjat kertovat vartoituksesta yhteiskunnallisista epäoikeudenmukaisuuksista ja vääryyksistä. Siksi ne antavat virrkeitä yleensä yhteiskunnallisten ongelmien eettiselle arvioinnille. Toisaalta Raamatun henkittö esiintyvät yksilöinä Jumalan edessä, puhuvat hänelle rukouksessa, valittavat, anovat, ylistävät, mutta kantavat myös vastuuta Jumalan edessä niin teoistaan kuin tekemättä jättämisistään. Päätelmäiseksi Raamatusta nousee kuitenkin toivo ja luottamus elämään Jumalan johdatuksessa. Yleensä kirkon opetus auttaa kyselejä kättäköytämään Raamatun vastauksia.

Raamatun kirjojen
valinta liturgiseen
käyttöön

Suuri paasto

Ortodoksinen
kalenteri apuna

Kokonaisuuksiin
perhehymnen

Raamattumieltiskely

Tarkkaavaisuus

Esteettinen tarkke

Tehäviä:

1. Perustele päätelmä: ilman kirkkoa ei olisi evankeliumeja, ilman evankeliumeja taas ei olisi kirkkoa.
2. Miksi kirkko säilyttää itsellään uskonopillisen raamatuntutkimuksen alustumatta historiallis-kriittisin johtopäätöksiin?
3. Missä kysymyksissä tieteellinen tutkimus ja kirkon tunnustus saattavat joutua ristiriitaan?
4. Tutki päivän epistolaa- ja evankeliumiteksti. Pohdi, mitä löydät niistä omaan elämäsi.

UUSI ELÄMÄ

Olkoon rakkautenne vilpittöntä. Vahakkaa pahaa, pysykää kiinni hyvässä.

Osoittakaa toisillenne lämmintä veljesrakkautta, kunnioitakaa kilvan toinen toistanne.

Älkää olko veltoja, olkaa innokkaita, palakoon teissä Hengen tuli, palvelkaa Herraa.

Toivokaa ja iloitkaa, ahdingossa olkaa kestäviä, rukoilkaa hellittämättä.

Auttakaa puutteessa olevia pyhiä, osoittakaa vieraanvaraisuutta.

Siunakkaa niitä, jotka teitä vainoavat, siunakkaa alkääkää kirotko.

Illoitkaa iloitsevien kanssa, itkekää itkevien kanssa.
Rm 12:9-15.

RUKOUKSIDA

Rukoushuokauksia

Siunnaa, Herra.

Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Amen.

Jumala, ole minulle syntiselle armollinen.

Alkusuunaus

Herra, Jeesus, Kristus, Jumalan Poika, Sinun puhahimman Aitisi ja kaikkien pyhien esirukouksien tähden armahda meitä. Amen.

Kunnia olkoon Sinulle, meidän Jumalamme, kunnia Sinulle.

Alkurukoukset

Taivaallinen Kuningas, / Lohduttaja, toluuden Henki / joka paikassa oleva ja kaikki täyttävä, / hyvyyden lähde / ja elämän antaja / tule ja asu meissä / ja puhdistu meidät kaikesta synnin pahuudesta / sekä pelasta, oi Hyvä, meidän sielumme.

Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä. Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä. Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.

Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle nyt, aina ja iankaikkisesti. Amen.

Kaikkein pyhin Kolminaisuus,

armahda meitä. Herra, puhdistu meidät synneistämme. Valtias, anna anteeksi rikoksemme. Pyhä, tule ja paranna heikkouktemme sinun nimesi tähden.

Herra, armahda, Herra, armahda, Herra armahda.

Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle nyt, aina ja iankaikkisesti. Amen.

Isä meidän, joka olet taivaissa, / pyhitetty olkoon Sinun nimesi. / Tulkkoon Sinun valtakuntaasi. / Tapahdukkoon Sinun tahotisi myös maan päällä niinkuin taivaassa. / Anna meille tänä päivänä jokapäiväinen leipämme. / Ja anna meille anteeksi velkamme, / niinkuin mekin annamme anteeksi velallisillemme. / Äläkä saata meitä kiusaukseen, / vaan päästä meidät pahasta.

Sillä sinun on valtakunta, voima, ja kunnia nyt, aina ja iankaikkisesti. Amen.

Armahda meitä, Herra

Armahda meitä, Herra, armahda meitä, / sillä kun emme taida itseämme millään puolustaa, / niin tämän rukouksen Sinulle, valtiaalle Herralle, me synniset kannamme: / Armahda meitä.

6. säv.

Herra, armahda meitä / sillä Sinuun me turvaamme. / Älä vihasu kovasti meihin, / äläkä muista meidän rikoksimme. / Vaan katso nyt laupiaasti puoleemme / ja päästä meidät vihollisistamme / sillä Sinä olet

meidän Jumalamme / ja me olemme Sinun kansaasi. / Kaikki olemme Sinun kättesi tekoja, / ja Sinun nimeäsi me avuksi huudamme.

NYI --

Armon ovet avaa meille, siunattu Jumalansyntyttäjä / ettemme toivoessamme Sinuun hukkuisi / vaan pääsisimme Sinun kauttasi hätästä, / sillä Sinä olet Kristikunnan pelastus.

6. säv.

Aamurukouksia

Herra, joka päljosta hyvyydestäsi ja suuresta laupeudestasi sallit minun, Sinun palvelijasi, viettää kuluneen yön miinikään pahuuteen joutumatta, Sinä itse, Herra, kaikkien Luoja, suo minun totisen valkeutesi avulla valistelusta sydämeistäni täytätä Sinun tahotisi nyt ja aina ja iankaikkisesti. Amen.

Sinun luoksesi, ihmisiä rakastava Herra, minä aamusta varhain riennän ja Sinun laupeutesi tähden haluan tehdä Sinulle kelpavia töitä. Rukouksen Sinua: Auta minua aina kaikissa tomissani. Päästä minut kaikesta maailman pahuudesta ja pahasta hengen vaikutuksesta. Pelasta minut ja johdatta iankaikkiseen valtakuntaasi, sillä Sinä olet minun Luojani ja kaiken hyvän antaja. Sinä olet kaikessa minun turvani, ja Sinulle minä kunniaa edeskannan nyt ja aina ja iankaikkisesti. Amen.

Työhön ryhdyttäessä

Oi Jumala, kaiken Luoja ja Rakentaja, / kiituhda antamaan siunauksellasi menestys kättemme teoille, / jotka olemme Sinun kunniaaksesi alulle panneet. / Saata ne voimallasi pikaiseen päätökseen / ja päästä meidät kaikesta pahasta, / Sinä, ainoa kaikkivaltias ja ihmisiä rakastava.

2. säv.

Opetuksen edellä

Herra, viisauteen ohjaaja, / ymmärtäyksen antaja, / taitamattoman opettaja ja köyhien turva, / vahvista, tee ymmärtäväiseksi minun sydämeni. / Sinä, Isän sana, anna minulle opin sanoja. / Katso, minä en pidätä kieläni huutamasta Sinulle: / Armollinen, armahda minua, langennutta.

6. säv.

Opetuksen jälkeen

Me kiitämme Sinua, Luoja, että armostasi olet antanut meidän opetusta kuulla. Sinua meidän esimiehämme, vanhempiamme ja opettajiamme, jotka johdattavat meitä hyvän tuntemiseen, ja anna meille voimaa ja kestävyttä tätä opetusta edelleenkin vastaanottamaan.

Ruokarukouksia

Kaikkien silmät vartioisevat Sinua, Herra, / ja Sinä annat heille heidän ruokansa ajallaan. / Sinä avaat aulitisi kätesi ja ravitset suosioillasi kaikki, jotka elävät. / Amen.

8. säv.

Kiitämme Sinua, Kristus, meidän Jumalamme, / että olet ravinnut meidät maallisilla lahjoillasi. / Tee meidät myös tivaallisesta valtakunnastasi osalliseksi. / Ja niin kuin Sinä tultit opetuslastesi keskelle tuoden heille rauhan, / niin tule meidänkin luoksemme ja pelasta meidät. / Amen.

8. säv.

Ilmarukouksia

Herra, meidän Jumalamme, Anna minulle Sinun hyvytesi ja rakkautesi tähden anteeksi minun syntini, jotka olen tänä päivänä tehnyt teoin, sanoin ja ajatuksin. Anna minulle rauhallinen ja levollinen uni. Lähetä suojelusenkelisi varjelemaan pahasta, sillä Sinä olet meidän selujemme ja ruumiittemme varjelijä ja Simulle, Isä ja Poika ja Pyhä Henki, me kunniaan edeskanamme nyt ja aina ja iankaikkisesti. Amen.

Esirukouksia

Muista, Herra Jeesus Kristus, pyhää, yhteistä ja apostolista seurakuntaasi, jonka olet pyhällä verelläsi ansainnut, ja vahvistajuita, laajenna ja enenna se. Anna sille rauha ja varjele sitä iankaikkisesti niin, etteivät sitä helvetin portit voittaa. Hillitse kirkkokuntien riidat, hajota pakanallinen pimeys ja tee lyhäksi Pyhan Henkesi voimalla harhauskoisten hyökkäykset. Herra, katso laupiaasi synnyinmaamme puoleen. Täytä se yllyleensä rauhalla ja toluudella. Valaise se uskon ja tiedon valolla. Siunaa isänmaamme kansalaisten kaikki hyvät aloitteet ja teot.

Pelasta, Herra ja armahda vanhoja ja nuoria, köyhiä, orpoja ja leskiä, kaikkia sairaita ja kärsiviä, murheessa vaaroissa, ahdistuksessa ja vankeudessa olevia. Erikoisesti muista niitä palvelijoihisi, joita jumalattomat Sinun ja oikean uskon tähden vainovat, lähesty heitä armollasi, vahvista ja lohduta ja pian voimallasi huojenna heidän tilansa ja päästä heidät vapaiksi. Pelasta, Herra, ja armahda hyväntekijöitämme, niitä, jotka ovat meitä kohtaan laupiaita ja armelaita sekä niitä, jotka ovat käskeneet meitä kelvottomia rukotilemaan heidän puolestansa. Osoita heille laupeuttasi antaen heille kaiken, minkä he pelastukseksensa anovat ja iankaikkiset hyvydet.

Vainajien puolesta

Muista, Herra, kaikkia ylösnousemisen ja iankaikkisen elämän toivossa nukkuneita isiamme, veljiämme ja sisariamme, täällä ja kaikkialla lepäviä oikeauskoisia kristittyjä, saata heidät pyhien joukkoon, missä kasvojesi kirkkaus loistaa, ja hyvydessäsi ja ihmisrakkautessasi armahda meitäkin.

Anna, Herra, kaikille uskossa ja ylösnousemisen toivossa nukkuneille isillemme, veljillemme ja sisarillemme anteeksi heidän syntinsä ja tee heidän muistonsa ikuisiksi.

Paastorukous

Herra, minun elämäni Valtias. Esiä minusta laiskuuden, velttouden, vallanhimon ja turhanpuhumisen henki.

Anna minulle, Sinun palvelijalle, sielun puhautden, nöyryyden, kärsivällisyyden ja rakkauden henki.

Oi Kuningas ja Herra, anna minun nähdä minun rikokseni ja anna, etten minä veljeäni tuomitsisi, sillä sinunatu olet Sinä iankaikkisesti. Amen.

Ehtoollisen edellä

Uskon, Herra, ja tunnustan, että Sinä olet toisesti Kristus, elävän Jumalan Poika, tullut maailmaan pelastamaan syntisiä, joista minä olen ensimmäinen.

Yliä uskon, että tämä on Sinun puhain Ruumiisi ja tämä on Sinun kallis Veresi. Sen tähden rukotien Sinua: Armahda minua, anna anteeksi syntini, jotka olen tahoen sekä tahomattani tehnyt, sanoin ja teoin, tietoisesti ja tietämättäni, ja tee minut kelvolliseksi nuhheetomasti osallistumaan Sinun puhtien anteeksi saamisiksi ja iankaikkiseksi elämäksi.

Sinun salaiseen Ehtoolliseesi osalliseksi tee minut nyt, Jumalan Poika, sillä minä en ilmoita salaisuutta vihollisillesi enkä suutele sinua kuin Juudas, vaan niin kuin ryöväri tunnustan Sinu: Muista minua Herra, Sinun valtakunnassasi.

Herra, älköön pyhien salaisuuksiesi osallisuus tulko minulle syytteeksi älköönkä tuomiksi, vaan sielun ja ruumiin parannukseksi. Amen.

Ehtoollisen jälkeen

Herra Kristus Jumala, iankaikkisten aikain Kuningas ja kaikkien Luoja. Kiitään Sinua kaikes-ta siitä hyvästä, mitä olet minulle antanut, sekä osallisuudesta puhuimpiin ja eläväksitekeviin salaisuuksiisi. Rukotien Sinua, oi hyvä ja ihmisistä rakastava: Varjele minua katoisi alla, siippi-esi suojassa ja anna minun puhtain oimintumoin aina viimeiseen hengenvetoon asti kelvollisesti osallistua pyhästä lähjoitaksi syntien anteeksi saamisiksi ja iankaikkiseksi elämäksi. Sillä

Sinä olet elämän Leipä, pyhi-
yksen lähde, hyvyyden antaja,
ja Sinulle ynnä Isälle ja Pyhälle
Hengelle me kunniaa edeskan-
namme nyt ja aina ja iankaikki-
sesi. Amen.

Psalmi 23

Herra on minun paimeneni, ei
minulla mitään puutu.

Hän vie minut vihreille ni-
lylle, hän johtaa minut vetten
ähteen, siellä saan levätä.

Hän virvoittaa minun sieluni,
hän ohjaa minua oikeaa tietä
nimensä kunnian tähden.

Vaikka minä kulkisin pi-
meässä laaksossa, en pelkäisi
mitään pahaa, sillä sinä olet mi-
nun kanssani. Sinä suojelet mi-
nua kädelläsi, johdatat paimen-
sauvallesi.

Sinä katat minulle pöydän vi-
hollisteni silmien eteen. Sinä
voitelet pääni tuoksuvallla öljyl-
lä; ja minun maljani on ylitse-
vuotavainen. Sinun hyvyytesi ja
rakkautesi ympäröi minut kaik-
kina elämäni päivinä, ja minä
saan asua Herran huoneessa
päivieni loppuun asti.

Katumuspsalmi 51

Jumala, ole minulle armollinen
hyvyydessäsi, pyyhi pois minun
synini suuren laupeutesi tähden.

Pese minut puhtaaksi rikok-
sestani ja anna lankeemuksemi
anteeksi.

Minä tiedän pahat tekoni,
minun synini on aina minun

edessäni.

Sinua, Sinua vastaan olen
rikkonut, olen tehnyt vastoin si-
nua tahtoasi. Oikein teet, kun
minua nuhtelet, ja syyistä sinä
minut tuomitset.

Syntinen olen jo syntyyessäni,
synnin alaiseksi olen sinnynt äi-
tini kohtuun.

Mutta sinä tahdot sisimpääni
totuuden – ilmoita siis minulle
viisautesi!

Vihmo minut puhtaaksi
iisopilla ja pese minut lunta val-
keammaksi.

Suo minun kuulla ilon ja rie-
mun sana, elvytä mieli, jonka
olet murtanut.

Käännä katseesi pois syn-
neistäni ja pyyhi minusta kaikki
pahat tekoni.

Jumala, luo minun puhdas
sydän ja uudista minut, anna
vahva henki.

Älä karkota minua kasvojesi
edestä, älä ole minulta pois py-
hää henkeäsi.

Anna minulle jälleen pelas-
tuksen riemu ja suo minun iloi-
ten sinua seurata, niin opetan
tesi sinusta luopuneille, ja he
palaavat sinun luoksesi.

Jumala, pelastajani, päästä
minut verivelhasta, niin minä rie-
muten ylistän hyvyyttäsi.

Herra, avaa minun huuleni,
niin suuni julistaa sinun kun-
niaasi.

Jos toisin sinulle teurasuhrin,
se ei sinua miellytä, polttouh-
riakaan ei huoli.

Murunnut mielti oh minun uh-
rini, särkynyt sydäntä ei hyl-
kää, Jumala.

Osoita Siionille laupeutesi ja

rakenna jälleen Jerusalemin
muurit!
Silloin otat taas vastaan mää-
rährit, ja alttarille tuodaan teu-
rashärit.

Psalmi 103

Ylistä Herraa, minun sieluni, ja
kaikki mitä minussa on, ylistä
hänen pyhää nimeään.

Ylistä Herraa, minun sieluni,
älä unohda, mitä hyvää hän on
sinulle tehnyt.

Hän antaa anteeksi kaikki
synitni ja parantaa kaikki sai-
ruteni.

Hän päästää minut kuole-
man olteesta ja seppelöi minut
armolla ja rakkaudella.

Hän ravisee minut aina hy-
vydellään, ja minä elvyn nuo-
reksi, niin kuin kotka.

Vanhurskaat ovat Herran
teot, hän tuo oikeuden sorre-
tuille.

Hän osoitti tiensä Moosek-
selle ja näytti Israelille suuret
tekonsa.

Anteeksiantava ja laupias on
Herra. Hän on kärsivällinen ja
hänen armonsa on suuri.

Ei hän iäli meitä syytä, ei hän
ikuisesti pidä vihaa.

Ei hän maksanut meille syn-
tiemme mukaa, ei rangaissut
niin kuin olisimme ansainneet.

Sillä niin kuin taivas on kor-
kea maan yllä, niin on Herran

armo suuri niille, jotka pelkää-
vät ja rakastavat häntä.

Niin kaukana kuin itä on län-
nestä, niin kauas hän siirtää
meidän syntimme.

Niin kuin isä armahaa lap-
siaan, niin armahaa Herra niit-
tä, jotka pelkäävät ja rakastavat
häntä.

Hän tuntee meidät ja tietää
meidän alkumme, muistaa, että
olemme maan tomuta.

Ihmisen elin aika on niin kuin
ruohon: kuin kedon kukka hän
kukoistaa, ja kun tuuli käy yli,
ei hän enää ole eikä hänen
asuinsijansa häntä tunne.

Mutta Herran armo pysyy
ajasta aikaan, se on ikuinen
niille, jotka pelkäävät ja rakas-
tavat häntä. Poiveista polveen
uioittu hänen uskollisuutensa
kaikkiin, jotka pysyvät hänen
liitossaan, muistavat hänen käs-
kynsä ja elävät niiden mukaan.

Herralla on istuimensa tai-
vaisa, ja hänen valtansa alla
on kaikki maa.

Ylistäkää Herraa, te hänen
enkelinsä, te voimalliset sankat-
rit, jotka hänen sanansa kuulet-
te ja hänen käskynsä täytätte.

Ylistäkää Herraa, te taivaan
joukot, kaikki hänen palvelijan-
sa, jotka hänen tahtonsa täytät-
te.

Ylistäkää Herraa, te hänen
luotunsa kaikkialla hänen valta-
kunnassaan. Ylistä Herraa, mi-
nun sieluni!

LÄHDEKIRJALLISUUS

- Apokryfiset evankeliumit, suomentanut Johannes Seppälä. 1979.
- Barrois, G.A., *Jesus Christ and the Temple*. New York. 1980.
- Cronk, G., *Message of the Bible*. New York. 1982.
- Fror, Kurt, *Wege zur Schriftauslegung. Biblische Hermeneutik für Unterricht und Predigt*. 1968.
- Gyllenberg, Rafael, *Uuden testamentin johdanto-oppi*. 2.p. 1969.
- Huges G. & Travis S., *Johdatus Raamattuun. Raamatun päätalpahtumat ja -opetukset aikansa kulttuurista vasten. Suomentanut Tytti Täiffi*. 1981.
- Iso Raamatun tietosanakirja, osat 1–3. 1972, 1973, 1975.
- Jenkins Simon, *Raamatunlukijan kartasto*. 1987.
- Johannes, metropoliitta, *Kirkkoisien perintö*. 1984.
- Keller, Werner, *Raamattu on oikeassa*. 1957.
- Kesich, V., *The Gospel Image of Christ*. New York. 1972.
- Messori, Vittorio, *Jeesus Nasaretilaisen arvoitus*. 1981.
- Paiva, Heikki, *Raamatun tietosasto*. 1974.
- Pöhlmann, Horst Georg, *Kuka oli Jeesus Nasaretilainen? 1976.*
- Raamatun kuvatieto, toimittaneet David ja Pat Alexander. 1980.
- Raamatun uusi hakusanakirja I–II. Toim. Toivanen, Aarre & Soimila, Sauli. 1992.
- Räisänen, Heikki, *Raamatunäkemyksiä esimässä*. 1984.
- Saarisalo, Aapeli, *Jerusalem, jos unhotat sinut... 2.p.* 1963.
- Saarisalo, Aapeli, *Raamatun sanakirja*. 3.p. 1965.
- Schwarg, Gerhard, *Mitä Jeesus todella sanoi*. 1972.
- Sidoroff, Matti, *Raamattu ortodoksisessa kirkossa*. 1990.
- Soisalon-Soininen, Ilmari, *Israelin kansan historia*. 1969.
- Uusi Testamentti lyhyesti selitettynä. Selitykset: Heikki Koskeniemi – Jukka Thurén. Toim. Erkki Koskeniemi. 1993.
- Ware, Kallistos, *Ortodoksinen tie*. 1985.

KUVAT

Ilomantsin ortodoksinen seurakunta

Mikko Käiki

Arimo Nyström

Viktor Railas

KARTAT JA KAAVIOKUVAT

Merja Haapalainen